

VETERANEN: ERVAREN ERKENNING & WAARDERING

Joyce Motshagen

Master: Vraagstukken van Beleid en Organisatie

1 juli 2010

Begeleider Veteraneninstituut:

Drs. M. Elands

Begeleider Universiteit van Utrecht:

Drs. R. Gallenkamp

VOORWOORD

Dit onderzoek is uitgevoerd in het kader van de afsluitende masterscriptie en stage van de opleiding *Vraagstukken van beleid en organisatie* van de Universiteit van Utrecht.

Vanaf februari 2010 heb ik stage gelopen bij het Veteraneninstituut in Doorn en heb ik mij bezig gehouden met het onderzoek naar de door veteranen ervaren erkenning en waardering. Na een literatuurstudie heb ik een enquête ontwikkeld om data te kunnen verzamelen over een grote steekproef veteranen. Mede dankzij de hulp van mijn scriptiebegeleider, mijn stagebegeleider en andere collega's van het Veteraneninstituut kon ik dit onderzoek uitvoeren en ligt er nu een mooie rapportage voor u.

Joyce Motshagen

Utrecht, juli 2010

SAMENVATTING

Met als doel erachter te komen hoe het veteranenbeleid met betrekking tot erkenning en waardering verbeterd kan worden, zijn twee deelvragen uitgewerkt. Allereerst is in kaart gebracht in hoeverre veteranen zich erkend en gewaardeerd voelen en welke factoren verschillen in ervaren erkenning en waardering kunnen verklaren. Vervolgens is dieper op het beleid ingegaan; het oordeel van veteranen over het veteranenbeleid is in kaart gebracht, er is onderzocht welke beleidsinstrumenten veteranen daadwerkelijk gebruiken en wat wensen en behoeften zijn waar het huidige beleid nog niet aan voldoet. Hierbij is ook onder andere gekeken naar verschillen tussen jonge en oude veteranen.

Uit de enquête die is ingevuld door 441 veteranen blijkt dat een minderheid van de veteranen zich erkend en gewaardeerd voelt. Factoren die verschillen in ervaren erkenning en waardering verklaren blijken te verschillen tussen de groep jonge en oude veteranen. De tevredenheid over de media-aandacht is voor beide groepen veteranen een belangrijke factor. Voor oude veteranen zijn verder het veteraan zijn en hoe de veteraan terugkijkt op de missie van belang. Voor jonge veteranen spelen het persoonlijke succes van de missie, het praten over de missie, het welzijn van de veteraan en de leeftijd een rol.

Veteranen zijn redelijk positief over het veteranenbeleid en maken ook vrij veel gebruik van de verschillende beleidsinstrumenten, met name veteranendagen, de veteranenpas en reünies zijn populair. De Inspecteur der Veteranen komt als een van de minst belangrijke aspecten binnen het veteranenbeleid naar voren. In sommige gevallen zijn verschillen gevonden tussen jonge en oude veteranen.

Als antwoord op de hoofdvraag zijn beleidsaanbevelingen gedaan op het gebied van media-aandacht, kennis in de samenleving over veteranenonderwerpen, persoonlijk contact tussen veteranen en Defensie of het Veteraneninstituut, de rol van de Inspecteur der Veteranen, een systeem voor het zoeken naar oude kameraden, korting in het openbaar vervoer of gratis openbaar vervoer en aandacht voor verschillen tussen jonge en oude veteranen.

INHOUDSOPGAVE

1. INLEIDING	5
2. PROBLEEMSTELLING	7
2.1 Doelstelling	7
2.2 Vraagstelling	7
2.3 Verwachtingen	8
2.4 Wetenschappelijke relevantie	8
2.5 Maatschappelijke relevantie	9
3. ACHTERGROND EN THEORIE	10
3.1 Veteranen	10
3.1.1 Definitie	
3.1.2 Veteranen en hun missies	
3.1.3 Registratie	
3.2 Erkenning en waardering	11
3.2.1 Definitie	
3.2.2 De feitelijke erkenning vanuit de maatschappij	
3.2.3 Ervaren erkenning en waardering	
3.3 Verklarende factoren	17
3.3.1 Persoonskenmerken	
3.3.2 Militair verleden – feitelijk	
3.3.3 Militair verleden –ervaringen	
3.3.4 Klachten en welbevinden	
3.3.5 Veteraan zijn	
3.3.6 Media	
3.3.7 Conclusie en model	
3.4 Beleid ten behoeve van erkenning en waardering	23
3.4.1 Beleidsinstrumenten	
3.4.2 Resultaat	
3.5 Meninge n, wensen en behoeften	28
3.6 Conclusie en model	29

4. METHODOLOGISCHE VERANTWOORDING	32
4.1 Dataverzameling	32
4.2 Operationalisaties	32
4.2.1 Onafhankelijke variabelen	
4.2.2 Afhankelijke variabele	
4.2.3 Oordeel over instrumenten	
4.2.4 Kranten	
4.2.5 Gebruik van instrumenten	
4.2.6 Belang voor veteranenpositie	
4.2.7 Wensen en behoeften	
4.3 Respons, betrouwbaarheid en validiteit	35
4.4 Analyse	36
5. RESULTATEN	37
5.1 De onderzoeksgroep	37
5.2 Kranten	38
5.3 Ervaren erkenning en waardering	39
5.4 Verklarende factoren	40
5.5 Gebruik van diensten en deelname aan activiteiten	43
5.6 Oordeel over veteranenbeleid	46
5.7 Het belang van beleid voor de veteranenpositie	48
5.8 Wensen en behoeften	50
6. DISCUSSIE EN CONCLUSIE	53
6.1 Belangrijkste resultaten	53
6.2 Korte terugkoppeling	55
6.3 Discussie	56
6.4 Antwoord op de hoofdvraag: Aanbevelingen	57
LITERATUUR	60
BIJLAGEN	63
A. Begeleidende brief	64
B. Enquête 'onderzoek erkenning en waardering voor veteranen 2010'	66
C. Tabellen	74

1. INLEIDING

Hoewel Nederland is ontstaan uit de tachtigjarige oorlog, heeft ons land niet bepaald een militaire traditie opgebouwd; tussen 1678 en 1940 is er op eigen grond weinig oorlog gevoerd (Commissie Maatschappelijke Erkenning Veteranen / Lagendijk, 1991). Tot de Tweede Wereldoorlog voerde neutraliteit de boventoon en daarom waren er weinig veteranen, en voor de veteranen die er waren bestonden er nauwelijks voorzieningen (Dekker, 2004). Na de meidagen van 1940 ontstonden de eerste gestructureerde voorzieningen voor veteranen. In eerste instantie dacht men dat de zorg voor veteranen slechts voor een korte periode nodig zou zijn; er werd dus niet gewerkt aan concreet beleid voor de lange termijn. Maar in de periode van 1940 tot 1962 zijn ruim een half miljoen militairen ingezet tijdens vier oorlogen; de Tweede Wereldoorlog, de Indonesische dekolonisatiestrijd, de Korea-oorlog en het conflict in Nieuw-Guinea. Er ontstond dus een grote doelgroep voor eventuele nazorg en erkenning.

Het zijn de Indiëveteranen die halverwege de jaren '80 om aandacht vragen; zij zetten het proces van maatschappelijke zichtbaarheid in gang (Elands, 2000). Dit leidde ertoe dat het Ministerie van Defensie uiteindelijk inzag dat een samenhangend veteranenbeleid belangrijk was. In 1990 werd het veteranenbeleid opgesteld voor alle Nederlandse veteranen. Het beleid kent twee doelstellingen: (a) *het (bevorderen van het) betonen van respect en waardering voor de inzet van de veteranen en de door hen gebrachte offers*; en (b) *het beperken en zo dragelijk mogelijk maken van specifieke immateriële nadelige gevolgen van dienstvervulling onder oorlogsomstandigheden* (Tweede Kamer der Staten Generaal, 1990). De overheid heeft hierin een voorbeeldfunctie, moet voorwaarden scheppen voor meer maatschappelijke erkenning en daarnaast ook zorgen voor voldoende hulpverleningsmogelijkheden.

In 1996-1997 werd een onderzoek uitgevoerd door de Vrije Universiteit van Amsterdam, geleid door de commissie Tiesinga I (Dekker, 2004). Een van de belangrijkste aanbevelingen uit dit onderzoek was dat het nodig was een "herkenbaar instituut voor veteranenzorg" op te richten. Op basis hiervan werd in de loop van 1999 en 2000 het Veteraneninstituut opgericht. Het Veteraneninstituut is een belangrijke speler bij de uitvoering en ontwikkeling van het veteranenbeleid en bevordert de samenwerking tussen alle partijen die betrokken zijn bij de zorg en het beleid voor veteranen. Het Veteraneninstituut heeft ook een Kennis- en onderzoekscentrum, waar onder meer onderzoek gedaan wordt naar diverse veteranenonderwerpen.

Voorals het thema veteranenzorg krijgt in onderzoek veel aandacht; erkenning en waardering, en dan met name de door veteranen zelf ervaren erkenning en waardering, is relatief weinig onderzocht. Er wordt echter ieder jaar veel geld gestoken in het uitdragen en stimuleren van erkenning en waardering dus is het belangrijk te weten of het beleid

daadwerkelijk voor meer (ervaren) erkenning en waardering zorgt, en hoe de doelgroep over het beleid denkt.

Daarbij komt dat de doelgroep nogal aan het veranderen is; Nederland kent een steeds groter wordende groep (jonge) veteranen. Sinds het einde van de Koude Oorlog hebben de Verenigde Naties meer ruimte op het gebied van het handhaven of herstellen van vrede en veiligheid (Klep & Van Gils, 1999). Er vinden steeds meer vredesmissies plaats; zeker ook met Nederlandse inbreng. Onder andere met de recente missies in landen als Irak en Afghanistan komen er veel nieuwe jonge veteranen bij. Het aantal oudere veteranen zal in de loop van de tijd steeds verder afnemen. Ondanks de verschuivingen in 'veteranenland' is het beleid de afgelopen twintig jaar op hoofdlijnen niet veranderd en zijn opinies van veteranen zelf nauwelijks onderzocht; het is daarom belangrijk goed inzicht te hebben in hoeverre veteranen zich daadwerkelijk erkend en gewaardeerd voelen, en meningen, wensen en behoeften van veteranen in kaart te brengen. Het doel van dit onderzoek is dan ook tweeledig. Eerst wordt onderzocht hoeverre veteranen zich erkend en gewaardeerd voelen en hoe verschillen in ervaren erkenning en waardering verklaard kunnen worden. Daarna wordt in kaart gebracht hoe de veteranen over het veteranenbeleid met betrekking tot erkenning en waardering denken en wat wensen en behoeften zijn waar het huidige beleid nog niet aan voldoet.

2. PROBLEEMSTELLING

2.1 DOELSTELLING

Dit onderzoek richt zich op de eerste hoofddoelstelling van het Nederlandse veteranenbeleid; het (bevorderen van het) betonen van respect en waardering voor de inzet van de veteranen en de door hen gebrachte offers. In de afgelopen jaren is relatief veel onderzoek gedaan naar de (geestelijke/lichamelijke) zorg voor veteranen; het onderwerp erkenning en waardering en het beleid hieromtrent is veel minder onder de loep genomen. Met behulp van een enquête die verspreid is onder een representatieve steekproef zal onderzocht worden in hoeverre veteranen zich erkend voelen, wat ze van het veteranenbeleid vinden en wat wensen en behoeften zijn waar het huidige beleid nog niet aan voldoet. Daarnaast zal naar verklarende factoren voor verschillen tussen ervaren erkenning en waardering gezocht worden. Ook de meningen van veteranen zullen hieraan gekoppeld worden. Dit alles moet leiden tot aanbevelingen ten behoeve van het veteranenbeleid (gericht op erkenning en waardering).

2.2 VRAAGSTELLING

De hoofdvraag van dit onderzoek luidt als volgt:

Hoe kan het veteranenbeleid¹ met betrekking tot de erkenning en waardering van veteranen verbeterd worden?

Erkenning en waardering worden in dit onderzoek als één begrip gezien. Het begrip houdt in dat datgene wat veteranen hebben gedaan in oorlogstijd onderkend en gewaardeerd wordt.

De hoofdvraag is verder uitgewerkt in twee vragen. De eerste vraag heeft betrekking op de erkenning en waardering die veteranen zelf ervaren en op de factoren die hierop van invloed kunnen zijn. Het gaat dus om de erkenning en waardering voor de positie als veteraan zoals deze door veteranen wordt ervaren (in dit onderzoek: vanuit de omgeving, de samenleving, de media en de overheid). Het gaat dus om de subjectieve waarneming van de veteranen; de perceptie van erkenning en waardering.

- 1.** *In hoeverre voelen Nederlandse veteranen zich erkend en gewaardeerd door hun directe omgeving, de samenleving, de media en de overheid?*
 - a. Zijn er verschillen tussen ervaren erkenning en waardering van veteranen?*
 - b. Welke factoren verklaren de verschillen in de ervaren erkenning en waardering van veteranen?*

¹ Het gaat hier om het beleid zoals dit is opgesteld door het Ministerie van Defensie en mede wordt uitgevoerd/vormgegeven door organisaties als Stichting het Veteraneninstituut, Stichting de Basis en Stichting Veteranen Platform.

Vraag 2 betreft de meningen en het gedrag van veteranen met betrekking tot het erkenningsbeleid. Er wordt onderzocht over welke beleidsinstrumenten positief dan wel negatief geoordeeld wordt door veteranen, van welke beleidsinstrumenten daadwerkelijk gebruik gemaakt wordt, welke beleidsinstrumenten bijdragen aan de ervaren erkenning en waardering en wat wensen en behoeften zijn waar het veteranenbeleid nog niet aan voldoet. Deze vragen zijn hoofdzakelijk beschrijvend van aard, maar er zal wel gekeken worden of er significante verbanden zijn tussen deze variabelen en enkele variabelen van vraag 1 (zoals verschillen tussen oude en jonge veteranen).

2. *Welke meningen hebben Nederlandse veteranen ten aanzien van de verschillende instrumenten² in het kader van het beleid ten behoeve van erkenning en waardering?*
 - a. *Over welke instrumenten oordelen zij positief en over welke negatief?*
 - b. *Van welke beleidinstrumenten maken de veteranen daadwerkelijk gebruik?*
 - c. *Welke beleidsinstrumenten ervaren veteranen als erkenning en waardering voor hun militaire inzet en hun positie als veteraan?*
 - d. *Wat zijn wensen en behoeften van veteranen waar het huidige beleid niet aan voldoet?*

2.3 VERWACHTINGEN

De te verwachten verbanden tussen de bij vraag 1b genoemde factoren en de ervaren erkenning en waardering worden uitgewerkt in hoofdstuk 3.3.

2.4 WETENSCHAPPELIJKE RELEVANTIE

In 2009 heeft het Veteraneninstituut een onderzoekswijzer uitgebracht waarin onderzoek omtrent erkenning en waardering voor veteranen op overzichtelijke wijze bij elkaar is gebracht. Uit deze onderzoekswijzer blijkt dat er nog niet veel onderzoek gedaan is naar de opinies van veteranen zelf over maatschappelijke erkenning en waardering (Elands & Schoeman, 2009). De onderzoeken die tot op heden gedaan zijn zijn vaak kleinschalig en hebben relatief veel aandacht voor de groepen oudere veteranen die tussen 1945 en 1962 werden uitgezonden: "De diverse onderzoekers reconstrueerden vooral op hoofdlijnen wat er in beleidsmatig opzicht op het gebied van erkenning is gerealiseerd en hoe er in de samenleving over veteranen wordt gedacht en geschreven. Er was geen samenhangend onderzoeksprogramma en het ontbrak tot op heden aan omvangrijke en diepgravende (promotie)onderzoeken. Verder valt op dat de mate waarin veteranen zich in onze samenleving gewaardeerd voelen nog nauwelijks onderwerp van wetenschappelijke studie is geweest. Onderzoek onder de doelgroep zelf – en dan vooral onder veteranen van vredesoperaties - is nog altijd een grotendeels braakliggend terrein." (Elands & Schoeman, 2009).

² De beleidsinstrumenten zullen in hoofdstuk 3.4 nader worden toegelicht.

Er wordt ieder jaar veel geld geïnvesteerd in het bevorderen van de erkenning en waardering van veteranen (Van Middelkoop, 2009). Het is dus zeer belangrijk te weten in hoeverre zij zich ook daadwerkelijk erkend en gewaardeerd voelen. Ook aan kennis over de meningen, wensen en behoeften van jonge veteranen ten aanzien van het beleid op het gebied van erkenning en waardering is veel behoefte. Het in 1990 opgestelde beleid is in de afgelopen twintig jaar in grote lijnen onveranderd gebleven en het is dan ook zeer relevant te onderzoeken hoe de jongere generaties veteranen over dit beleid denken. De groep jonge veteranen groeit snel en het is nog niet duidelijk wat zij precies willen en hoe het beste op hun wensen en behoeften ingespeeld kan worden. Met dit onderzoek zal hierover meer duidelijkheid verschaft worden.

Het is al met al duidelijk dat een (relatief grootschalig) onderzoek naar de ervaren erkenning en waardering en de opinies van (jonge) veteranen wenselijk is en veel nuttige nieuwe kennis kan opleveren, in het bijzonder voor het te voeren beleid.

2.5 MAATSCHAPPELIJKE RELEVANTIE

Met de verworven kennis kunnen concrete (beleids)aanbevelingen met betrekking tot verschillende groepen veteranen gedaan worden. Het is in het kader van een op de doelgroep toegespitst beleid van groot belang te weten in hoeverre veteranen zich daadwerkelijk gewaardeerd voelen en wat zij op het gebied van waardering precies willen en verwachten. Naast beleidsmakers kunnen ook (onafhankelijke/zelfstandige) verenigingen baat hebben bij de nieuwe kennis over wensen en behoeften. Zij begrijpen dan beter wat hun leden willen en kunnen ook misschien beter nieuwe leden bereiken/werven. Het onderzoek is dus nuttig voor zowel beleidsmakers als de beleidspraktijk.

3. ACHTERGROND EN THEORIE

3.1 VETERANEN

3.1.1 *DEFINITIE*

Het is allereerst belangrijk de term 'veteraan' te definiëren, deze definitie brengt namelijk met zich mee wie wel en niet voor het beleid in aanmerking komt.

Het Handboek Veteraan (Veteraneninstituut, 2009, p. 10) omschrijft veteranen als volgt:

- Gewezen militairen met de Nederlandse nationaliteit die het Koninkrijk hebben gediend onder oorlogsomstandigheden of overeenkomstige situaties.
- Gewezen militairen die bij vredesmissies betrokken zijn geweest, zowel binnen als buiten het verband van de VN.
- Gewezen militairen van het voormalige Koninklijk Nederlands Indisch Leger (KNIL).
- Vaarplichtig Koopvaardijpersoneel uit de Tweede Wereldoorlog en gouvernementsmarine.

Per 25 februari 2010 is een nieuw besluit genomen betreffende de definitie van veteranen. De staatsecretaris van Defensie Jack de Vries heeft besloten dat ook aan actief dienende militairen die uitgezonden zijn geweest de veteranenstatus wordt toegekend. Kamerlid Alexander Pechtold (D66) had hiertoe een motie ingediend die door een meerderheid van de Tweede Kamer is gesteund. Het definitief verlenen van de veteranenstatus aan actief dienende militairen gebeurt wanneer de nieuwe kaderwet veteranen van kracht wordt. De komende tijd wordt het besluit uitgewerkt; wat voor gevolgen dit zal hebben voor het beleid zoals dat nu gevoerd wordt is op dit moment nog niet duidelijk. Dit onderzoek zal zich dan ook alleen richten op veteranen volgens de 'oude' definitie; dus *gewezen* militairen die uitgezonden zijn geweest.

3.1.2 *VETERANEN EN HUN MISSIES*

In de literatuur wordt onderscheid gemaakt tussen zogenaamde 'jonge' en 'oude' veteranen. Veteranen die hebben deelgenomen aan de missie UNIFIL (United Nations Interim Force in Lebanon) van 1979 tot 1985 en alle veteranen die daarna aan missies hebben meegedaan behoren tot de zogenaamde 'jonge veteranen' (Dekker, 2004). Veteranen van voor UNIFIL zijn 'oude veteranen', het gaat hier dus hoofdzakelijk om veteranen uit de Tweede Wereldoorlog, de Indonesische dekolonisatiestrijd, de Korea-oorlog en het conflict in Nieuw-Guinea. De missie in Libanon was de eerste grote vredeshandhavende missie waar Nederland aan deelnam. Er moest toezicht gehouden worden op de aftocht van troepen, vrede en veiligheid moest hersteld worden en de Libanese regering moest worden bijgestaan om haar gezag in Zuid-Libanon te herwinnen (Antonisse, 2002). Dit zijn duidelijk kenmerken van vredesmissie zoals die ook vandaag de dag plaatsvinden. Ook bepaalde *rules of engagement* zijn kenmerkend: alleen geweld

gebruiken voor zelfverdediging en als de uitvoering van het mandaat daadwerkelijk in gevaar kwam (Klep & Van Gils, 1999). Sinds Libanon zijn regelmatig militairen uitgezonden (denk aan missies in het voormalige Joegoslavië, Afghanistan, Irak); die vaak onder extreme en frustrerende omstandigheden hun werk moesten doen. De termen 'jong' en 'oud' slaan dus niet per definitie op de leeftijd van de veteranen; het gaat puur om de missies waaraan is deelgenomen. Tegenwoordig wordt ook gesproken over veteranen van recente missies. Het gaat dan om veteranen die zijn ingezet in Irak of Afghanistan (of andere kleinere/onbekendere missies in deze periode). Deze veteranen verschillen van de meeste andere veteranen in de zin dat ze allemaal beroepsmilitair zijn geweest en vaak ook meerdere keren zijn uitgezonden (Van Middelkoop, 2009).

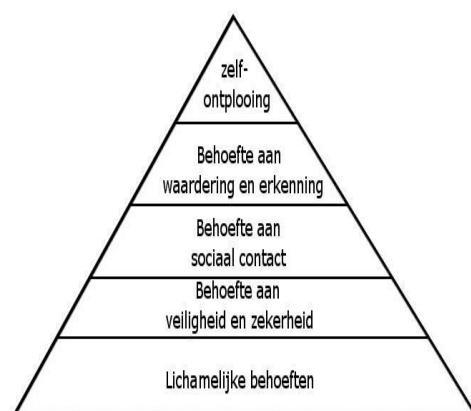
3.1.3 REGISTRATIE

Alle veteranen zijn vanaf 2007 geregistreerd in het Veteranen Registratie Systeem (VRS). Hierdoor kunnen veteranen beter bereikt worden en zijn ze dus beter te informeren over beschikbare voorzieningen. In het systeem zijn alle bij het Ministerie van Defensie bekende veteranen vanaf de Tweede Wereldoorlog tot heden opgenomen. In het systeem staan alle persoons- en uitzendinggegevens geregistreerd. Door een koppeling aan de Gemeentelijke Basisadministratie blijven de gegevens actueel. Bijkomend voordeel is dat mensen veranderingen (zoals een verhuizing) niet meer zelf hoeven door te geven. Alleen wanneer men naar het buitenland verhuisd moet dit nog gemeld worden bij het Veteraneninstituut. Het Veteraneninstituut heeft ook een eigen registratiesysteem waarin alle veteranen met een veteranenpas zijn opgenomen.

3.2 ERKENNING EN WAARDERING

Het is een soms bijna onzichtbare behoefte die iedereen heeft; de behoefte aan erkenning en waardering. Volgens de Amerikaanse socioloog Abraham Maslow is het een van belangrijke basisbehoeften waar iedereen mee geboren wordt (Glassman & Hadad, 2004). Na lichamelijke behoeften, behoefte aan veiligheid, zekerheid en sociale contacten komt de behoefte aan erkenning en waardering in zijn beroemde piramide (zie afbeelding hiernaast); alleen zelfontplooiing staat hier nog boven.

Eenzijds hebben mensen een behoefte aan zelfwaardering; dus de behoefte aan zelfvertrouwen vanwege wie je bent, je succes. Hierbij hoort ook het verlangen naar vrijheid en onafhankelijkheid. Daarnaast is er de behoefte aan waardering door anderen; dus respect, erkenning als persoon, het verwerven van een bepaalde status en een eigen plaats in de groep. Iedereen heeft deze behoefte. Het is belangrijk voor je gevoel van eigenwaarde,

Figuur 1 Piramide van Maslow

je identiteit en je plaats in de groep (bijvoorbeeld je sociale kring of de hele samenleving). Veteranen hebben deze behoefte uiteraard ook; in het bijzonder voor hun positie als veteraan. Veteranen hebben een belangrijke en soms levensgevaarlijke taak uitgevoerd in dienst van hun land, en het is dan ook begrijpelijk dat zij voor deze specifieke gebeurtenis in hun leven (bewust of onbewust) erkenning willen.

Ervaringen tijdens een uitzending kunnen grote invloed hebben op de militairen en hun familieleden. Wanneer militairen terugkeren kunnen aanpassingsproblemen of psychische problemen ontstaan. Wanneer het werk van deze militairen/veteranen erkend wordt hebben zij hier baat bij. Erkenning en waardering voor de destijds geleverde militaire bijdrage en voor de huidige positie als veteraan vanuit de samenleving, de overheid en de krijgsmacht na een uitzending is zeer belangrijk voor veteranen (Ardon, 2000). Uit het volgende citaat wordt duidelijk dat erkenning en waardering belangrijk zijn voor veteranen: 'Veteranen hebben onder buitengewone en moeilijke omstandigheden hun dienst verricht. Ook indien zij geestelijk en lichamelijk ongeschonden uit het oorlogsgeweld zijn gekomen leidt hun betrokkenheid daarbij vaak tot een specifieke behoefte van ideële erkenning' (Tweede Kamer der Staten Generaal, 1990). Uit onderzoek van Van der Mei (1989, in Antonisse, 2002) onder oud Indiëgangsters blijkt dat materiële en immateriële problemen sterk verweven zijn met de behoefte aan erkenning. Het is goed denkbaar dat dit ook voor andere (jonge) veteranen geldt (zij zullen ook die behoefte aan erkenning en waardering hebben die ieder mens heeft). Het wordt voor veteranen gemakkelijker te praten en de gebeurtenissen een plek te geven, zodat ze het af kunnen sluiten. Het bevorderen van die erkenning van en de waardering voor veteranen is een van de hoekstenen van het veteranenbeleid. Voordat gekeken wordt naar factoren die verschillen in ervaren erkenning en waardering van veteranen kunnen verklaren is het eerst van belang helder te krijgen wat erkenning en waardering precies inhoudt.

3.2.1 DEFINITIE

Erkenning en waardering voor veteranen zijn twee begrippen die nauw met elkaar samen hangen. Mouthaan (2001) laat dit zien wanneer zij onderscheid maakt tussen erkenning *van* en *voor* veteranen. Bij erkenning *van* veteranen gaat het om het feit dat men accepteert dat de veteranen hebben gediend in oorlogsomstandigheden. Bij erkenning *voor* veteranen gaat het meer om de waardering van veteranen; er is acceptatie van het feit dat de veteranen gediend hebben in oorlogsomstandigheden en daarbij is er waardering voor die inzet (Mouthaan, 2001). In dit onderzoek gaat het dus om hoe die erkenning *voor* veteranen door de veteranen zelf ervaren wordt. Het begrip impliceert dus dat er ook waardering is voor de veteraan. Theoretisch zouden de begrippen erkenning en waardering ook los kunnen bestaan; men kan iets erkennen zonder er waardering voor te hebben. Maar waardering zonder erkenning kan eigenlijk niet. Er zal in dit onderzoek dus gesproken worden over erkenning en waardering als één begrip. Dit is ook de meest praktische

benadering; in het geval van veteranen geldt dat erkenning en waardering zeer sterk samenhangen en dus eigenlijk niet goed los van elkaar te onderzoeken zijn.

Wat 'erkenning' dan precies inhoudt zal hieronder duidelijk gemaakt worden. Erkenning is een omvangrijk begrip dat niet gemakkelijk te definiëren en te operationaliseren is. In de loop der jaren zijn er verschillende definities van het begrip in de literatuur verschenen.

Een definitie van Ardon (2000) luidt: *Erkenning is de aanwezigheid van respect, belangstelling en begrip van overheid en samenleving voor de inzet en offers van militairen, die in oorlogs- en crisissituaties hebben geopereerd. Daaraan ten grondslag ligt het besef dat die militairen hebben gehandeld in opdracht van diezelfde overheid en samenleving.*

Volgens Elands en Schoeman (2009) is maatschappelijke erkenning *de belangstelling en waardering die veteranen in het publieke domein ten deel vallen. Maatschappelijke erkenning heeft dus betrekking op de positie van, opvattingen over en beelden van veteranen in onze samenleving.*

Het Veteraneninstituut houdt sinds 2004 de volgende definitie aan: *Maatschappelijke erkenning van veteranen is een algemeen bewustzijn waarin is vervat de mate waarin, los van persoonlijke betrokkenheid, een samenleving bekend is met, en waardering heeft voor de historische inzet van militairen en de offers die daarbij werden gebracht.*

Deze laatste definitie zal in dit onderzoek leidend zijn. Het gaat dus om de erkenning (wat ook impliceert: waardering) voor de positie als veteraan zoals deze door veteranen wordt ervaren (in dit onderzoek: vanuit de directe omgeving (familie, vrienden, kennissen), de samenleving, de berichtgeving in de media en de overheid/Defensie). Het gaat dus om de subjectieve waarneming van de veteranen zelf; de perceptie van erkenning en waardering. De feitelijke erkenning vanuit de samenleving staat tot op zekere hoogte los van de door veteranen ervaren erkenning, hierop zal in de volgende paragraaf kort worden ingegaan. De beleidsmaatregelen die worden genomen om dit begrip invulling te geven zullen worden besproken in hoofdstuk 3.4.

3.2.2 DE FEITELIJKE ERKENNING VANUIT DE MAATSCHAPPIJ

De overheid probeert erkenning en waardering (o.a. vanuit de samenleving) te vergroten/bevorderen door middel van beleid, maar hoe staat het eigenlijk met die waardering vanuit de samenleving? Ondanks het feit dat het in dit onderzoek draait om de ervaren erkenning van veteranen zelf is het interessant te kijken hoe het staat met de feitelijke erkenning en waardering vanuit de samenleving; dus in hoeverre de Nederlandse bevolking de veteranen erkent en waardeert.

Het Veteraneninstituut houdt ieder jaar een onderzoek onder de Nederlandse bevolking om de opinies te peilen (de zogenaamde *Veteranenmonitor*, uitgevoerd door Blauw Research B.V. in samenwerking met het Veteraneninstituut). In dit onderzoek worden vragen gesteld

met betrekking tot de publieke bekendheid van Nederlandse deelname aan diverse missies en vredesoperaties sinds de Tweede Wereldoorlog, hoe het staat met de publieke waardering voor diverse groepen Nederlandse veteranen, in hoeverre missies als terecht beoordeeld worden, hoe de rol van Nederland tijdens deze diverse missies beoordeeld wordt en ten slotte welke associatie de term 'veteraan' oproept (Elands & Schoeman, 2009).

De afgelopen tien jaar was de bekendheid met militaire optredens vrij constant; dit varieerde van rond de 40% voor de minst bekende missie (Korea) tot tussen de 90% en 100% voor de bekendste missies (Indië, Bosnië, en de Tweede Wereldoorlog). Ongeveer 75% van de ondervraagden gaf aan (zeer) veel waardering voor veteranen te hebben. De ondervraagden waren duidelijk kritischer en verdeelder over de rol van Nederland tijdens diverse conflicten. In veel gevallen was er een minderheid die deze rol als eervol beoordeelde. Dit gespreide antwoordpatroon was vaak ook zichtbaar bij de vraag in hoeverre de inzet van Nederlandse militairen bij diverse conflicten terecht was (Elands & Schoeman, 2009). Dit is te verklaren aan de hand van de theorie van de Amerikaanse socioloog Wilbur Scott. Uit zijn onderzoek, waarin het Amerikaanse optreden in Vietnam met het Franse optreden in Algerije wordt vergeleken, blijkt dat de mate van maatschappelijke erkenning voor veteranen samenhangt met het nut, de rechtvaardiging en het succes van een bepaald optreden zoals die door de politiek, de militairen en de publieke opinie gepercipieerd wordt (Scott, 1993 in: Schoeman, 2000).

Ondanks de toename van het aantal jonge veteranen wordt het begrip 'veteraan' nog steeds sterk geassocieerd met de aanduidingen 'oorlogsveteraan (oud-strijder)', 'oudgediende' en 'oude mensen in het algemeen' (Elands & Schoeman, 2009). Een mooie illustratie hierbij is een aantal citaten uit het onderzoek van Dekker (2004, p. 26). In dit onderzoek is gevraagd aan veteranen of ze zich ook veteraan voelen. Een meerderheid van 58.3% voelde zich ook daadwerkelijk veteraan, de rest voelde zich geen veteraan of wist het niet. Uit de reacties van die laatste twee categorieën blijkt dat velen bij het begrip 'veteraan' dezelfde associaties hebben als de Nederlandse bevolking:

"Het beeld van een veteraan is die van een oude man, die gevochten heeft in WOII, Korea, Indië, etc."

"Ik ben toch nog te jong?"

"Ik associeer het begrip meer met '40 – '45 en het voormalige Nederlands-Indië."

Ook naar de opinie over de Nationale Veteranendag wordt ieder jaar onderzoek gedaan. Uit het rapport *Publieke Opinie Nederlandse Veteranendag 2009* (Ministerie van Defensie/DPD/GW, 2009) blijkt dat de bekendheid van Veteranendag onder ouderen (> 46 jaar) het grootst is. Ongeveer 75% van de respondenten vindt dat veteranen openlijke waardering verdienen en vindt de Veteranendag een uitstekende manier om deze waardering te geven. Ongeveer de helft van de respondenten vindt dat er jaarlijks een Veteranendag moet worden georganiseerd. Ten slotte blijkt uit dit onderzoek dat ruim 40% van de respondenten vindt dat er te weinig openlijke waardering voor veteranen is en ruim

20% denkt dat de waardering van veteranen als gevolg van de Veteranendag is toegenomen.

In de afgelopen jaren zijn er ook meerdere onderzoeken uitgevoerd naar de beeldvorming van veteranen in de media. Uit onderzoeken van studenten van de Erasmus Universiteit van Rotterdam blijkt dat de berichtgeving over veteranen in de media overwegend neutraal of positief is (Beveren, 2007; Jongh, 2009). Het zwaartepunt in het beeld van veteranen is in de periode 2002-2008 verschoven van slachtoffer naar held (Jongh, 2009). Vooral veteranen uit de Tweede Wereldoorlog wordt het stereotype held toegekend. Indiëveteranen en veteranen die in Srebrenica hebben gediend worden vaker bestempeld als dader. Jongere veteranen die aan meer recente missies hebben meegedaan worden vaker als slachtoffer geportretteerd in de media (Van Beveren, 2007). Ook blijkt uit het onderzoek dat er steeds meer aandacht komt voor jonge veteranen. Sommige jonge veteranen verwachten dat het Ministerie van Defensie voor hen in actie komt bij onjuiste, eenzijdige of foute berichtgeving over uitzendingen of veteranen in de media (Veteraneninstituut, 2007-2). De belangrijkste vier thema's die naar voren komen zijn gezondheid, beschuldigingen (verwijten), miskennis en waardering. Voor waardering is steeds meer aandacht. De erkenning en waardering vanuit de samenleving is al met al redelijk hoog te noemen. In de volgende paragraaf worden de onderzoeken naar de door veteranen zelf ervaren erkenning en waardering besproken.

3.2.3 ERVAREN ERKENNING EN WAARDERING

Zoals al bleek in de paragraaf *Wetenschappelijke relevantie*, is er relatief weinig onderzoek gedaan naar de opinie van veteranen zelf wat betreft de erkenning en waardering vanuit samenleving en de overheid. De onderzoeken die gedaan zijn, zijn vaak kleinschalig en richten zich op veteranen van maar één of enkele missies. Er wordt ieder jaar veel geld gestoken in het bevorderen van de erkenning en waardering van veteranen (voor 2009 was bijvoorbeeld €2.225.000 begroot voor de ondersteuning van de Nederlandse Veteranendag en €5.250.000 aan subsidie voor het Veteraneninstituut), in totaal voor erkenning en waardering ongeveer 10 miljoen euro (Van Middelkoop, 2009). Het is dus zeer belangrijk te weten in hoeverre zij zich ook daadwerkelijk erkend en gewaardeerd voelen. De resultaten van de onderzoeken die tot op heden op dit terrein zijn uitgevoerd zullen hier uiteengezet worden.

Uit onderzoek van Ardon (2000) onder Nieuw-Guineaveteranen komt naar voren dat veel van de veteranen weinig erkenning ervaren. Ze wijten dit met name aan een gebrek aan kennis van de samenleving en de overheid over de gebeurtenissen in Nieuw-Guinea. De respondenten willen vooral graag meer (positieve) berichtgeving over het gebeurde; de overheid moet daarin stimuleren. Ze verwachtten dat de samenleving dan vanzelf zal volgen.

Mouthaan (2002, in: Hopman, 2002) heeft in haar onderzoek onder Dutchbat III veteranen expliciet gevraagd naar de mate van erkenning die de respondenten ervaren. Het ging hierbij om erkenning in het algemeen en door Defensie. Een grote groep van tussen de 40% en 50% van de respondenten gaf aan zich niet erkend te voelen, tussen 30% en 40% antwoordde neutraal en tussen 15% en 20% voelde zich zeer erkend. Bij dit onderzoek moet echter opgemerkt worden dat hier een bijzondere groep veteranen onderzocht is; de Dutchbat III veteranen, die veel negatieve aandacht kregen in verband met het vallen van de enclave Srebrenica. Dit is een mogelijke verklaring voor het relatief hoge percentage veteranen dat zich in dit onderzoek niet erkend en gewaardeerd voelt.

Antonisse (2002) heeft in zijn onderzoek onder 137 veteranen (die deelnamen aan: UNIFIL, UNTAC, UNPROFOR of IFOR/SFOR) gevraagd een rapportcijfer tussen de 1 en 10 te geven voor de door hun ervaren erkenning. Maatschappelijke erkenning kreeg gemiddeld een 5,1, de krijgsmacht een 5,4. Dit zijn vrij lage gemiddelden (ondanks het feit dat in de vorige paragraaf blijkt dat de erkenning vanuit maatschappij zeker niet matig te noemen is).

Dekker (2004) heeft een top 5 samengesteld van de volgens veteranen meest belangrijke aspecten om erkenning en waardering te ervaren. De top 5 ziet er als volgt uit: (1) herinneringsmedaille, (2) goed contact met Defensie/voormalig krijgsmachtdeel, (3) reünies, (4) viering Veteranendag, (5) genuanceerde aandacht vanuit de samenleving. Dit laatste punt bleek ook in het onderzoek van Ardon (2000) belangrijk. Wat betreft de nummer twee uit deze top vijf komt naar voren dat 36.8% van de respondent geen goed contact met Defensie/krijgsmachtonderdeel heeft ervaren, 31.6% is neutraal en 31.6% heeft wel goed contact (Dekker, 2004). Van de respondenten vindt 64.9% het contact belangrijk. Dit punt is ook in het onderzoek van Mouthaan (2002-1) naar voren gekomen. Zij heeft gevraagd naar de ervaren erkenning van veteranen; van de ondervraagden heeft 36% het gevoel niet door Defensie te worden erkend, 36% is neutraal en een minderheid van 25% voelt zich sterk erkend door Defensie. Dit is voor beleidsmakers en –uitvoerders zorgelijk aangezien het voor veteranen heel belangrijk is dat de verhoudingen met de voormalige werkgever goed zijn.

De opinie over de Nederlandse Veteranendag wordt niet alleen onder de Nederlandse samenleving, maar ook onder veteranen zelf gepeild. Uit de evaluatie van 2009 blijkt dat ruim 73% van de 867 respondenten gemerkt heeft dat de Nederlandse Veteranendag tot meer bekendheid, erkenning en waardering heeft geleid in zijn of haar richting als veteraan (Huls – van Zijl & de Reuver, 2009). Sinds de eerste Veteranendag in 2005 is dit percentage steeds verder toegenomen. In 2005 gaf nog maar 34.8% van de respondenten aan dat de dag bijdroeg aan meer bekendheid, erkenning en waardering.

Uit deze onderzoeken blijkt dat veelveteranen zich gewaardeerd voelen, maar dat er ook nog een aanzienlijke groep is die zich in mindere mate of helemaal niet erkend en gewaardeerd voelt, ondanks het feit dat de waardering vanuit de samenleving redelijk hoog is en dat de overheid veel inspanning levert. Het huidige beleid bereikt voor deze veteranen

dus niet het gewenste doel. Wanneer beter inzicht verkregen kan worden in welke (groepen) veteranen zich niet of in mindere mate erkend voelen, kan hier via beleid op ingespeeld worden. In het volgende hoofdstuk zullen factoren besproken worden die een mogelijke verklaring bieden voor verschillen in ervaren erkenning en waardering. Welk beleid momenteel precies gevoerd wordt, zal in hoofdstuk 3.4 besproken worden.

3.3 VERKLARENDE FACTOREN

De factoren die mogelijk invloed hebben op de perceptie van erkenning en waardering van veteranen zullen hieronder kort worden toegelicht. Door te onderzoeken welke factoren daadwerkelijk een rol spelen wordt een beter beeld verkregen van de diversiteit van de veteranen; beleid kan dan beter inspelen op verschillen. De factoren die hieronder besproken worden zijn te zien als variabelen die mogelijk in verband staan met ervaren erkenning en waardering. Deze verbanden vormen de ruwe hypothesen van het onderzoek.

3.3.1 PERSOONSKENMERKEN

Leeftijd en geslacht

Leeftijd en geslacht zijn variabelen die in vrijwel ieder onderzoek als controlevariabelen worden meegenomen. Het is denkbaar dat mensen van verschillende leeftijden verschillende meningen en ervaringen hebben. Ook de leeftijd van de veteraan *tijdens* de uitzending kan een rol spelen. Onderzoek heeft aangetoond dat een jongere leeftijd tijdens een uitzending een risicofactor is voor het ontwikkelen van problemen na een uitzending (Flach & Zijlmans, 1998), die problemen kunnen invloed hebben op ervaren erkenning en waardering van de veteraan. Ook wat betreft het geslacht is het denkbaar dat verschillen verklaard kunnen worden door het feit dat er verschillen zijn tussen mannen en vrouwen.

Opleidingsniveau

Opleidingsniveau is ook een variabele die mogelijk verschillen in ervaren erkenning en waardering kan verklaren; dit hangt uiteraard samen met de taken en ervaringen die passen bij het opleidingsniveau. Het gemiddelde opleidingsniveau van uitgezonden militairen is relatief laag en neemt af door de concentratie en het succes van werving onder scholieren van het VMBO (Algra & Mouthaan, 2003).

Thuisituatie

Het rekening houden met de levensfase waarin iemand zich bevindt zou ook voor het veteranenbeleid van belang kunnen zijn. Jonge veteranen met kinderen hebben wellicht hele andere wensen op het gebied van erkenning en waardering dan oudere veteranen waarvan de kinderen het ouderlijk huis al hebben verlaten. Dit blijkt bijvoorbeeld uit onderzoek van Mouthaan (2001). Daarin komt naar voren dat de organisatiegraad van jonge veteranen laag te noemen is; zij zijn daar blijkbaar niet zo mee bezig. Onder Indiëveteranen is de organisatiegraad het hoogst.

3.3.2 MILITAIR VERLEDEN - FEITELIJK

Het militair verleden van een veteraan kan van invloed zijn op de ervaren erkenning en waardering. In deze paragraaf worden feitelijke aspecten van het militaire verleden besproken.

Krijgsmachtdeel, militaire status, rang

Zaken als het krijgsmachtdeel waar men toe behoort, de militaire status (dienstplichtig, beroeps bepaalde tijd, enzovoort) en de rang tijdens de missie kunnen invloed hebben op de door veteranen ervaren erkenning.

Het is denkbaar dat mensen met een verschillende status en rang ook verschillende ervaringen hebben, die van invloed kunnen zijn op de ervaren erkenning en waardering.

Hoelang al veteraan

Hoe lang iemand veteraan is is mogelijk van invloed op de ervaren erkenning en waardering. Uit onderzoek van Mouthaan (2002-2) blijkt dat negatieve gevolgen van een uitzending in de loop van de tijd lijken te verminderen, en positieve gevolgen zoals zin- en betekenisgeving meer op de voorgrond treden. Mensen zijn dan dus meer (op een positieve) manier bezig met hun 'veteraan zijn' en zullen erkenning en waardering wellicht op een andere manier ervaren.

3.3.3 MILITAIR VERLEDEN – ERVARINGEN

Waarheen, wanneer en hoe vaak uitgezonden

Het aantal keer dat iemand is uitgezonden zou van invloed kunnen zijn op de ervaren erkenning en waardering. Iemand die vaker is uitgezonden zou meer behoefte aan erkenning kunnen hebben, er is immers een groter offer gebracht. Ook wanneer en waarheen iemand is uitgezonden kan van invloed zijn op de ervaren erkenning en waardering. Het gaat dus om de context waarin iemand zich bevonden heeft.

Oorlogsomstandigheden/traumatische ervaringen

Wanneer veteranen heftige gebeurtenissen hebben meegemaakt is het denkbaar dat dit van invloed kan zijn op de door hen ervaren erkenning. Uit onderzoek van Ardon (2000) komt dit duidelijk naar voren. Ardon (2000) maakte een vergelijking tussen een groep veteranen die in 1960 diende (geen oorlogshandelingen; 'administratieve' veteranen) en een groep uit 1962 (toen wel oorlogshandelingen plaatsvonden). De groep veteranen die wel met oorlogshandelingen te maken kreeg, had meer negatieve gevoelens over de uitzending en hechtte meer belang aan erkenning (bijvoorbeeld in de vorm van een medaille of een dag voor veteranen). De omstandigheden kunnen dus hun weerslag hebben op de door veteranen ervaren erkenning; veteranen met meer negatieve gevoelens, die dus meer behoefte aan erkenning hebben, zullen minder erkenning ervaren.

Terugkijken op missie

Uit onderzoek van Wagenaar et al. (2005) blijkt dat de meeste veteranen positieve herinneringen aan hun missie hebben overgehouden. Het komt ook voor dat veteranen zowel positief als negatief terugkijken. Uit onderzoek van Mouthaan (2002-1) bleek zelfs dat 60% van de ondervraagde militairen zowel zeer positief als zeer negatief terugkijkt op hun missie. Aan de ene kant hebben ze het gevoel iets nuttigs en waardevols te hebben gedaan. Aan de andere kant heeft de missie hun leven op een negatieve manier beïnvloed. Sommigen voelen zich vervreemd van hun naaste omgeving of hebben heimwee naar de uitzendingperiode en hun eenheid. Een minderheid van de veteranen kijkt voornamelijk negatief terug op de missie (Wagenaar et al., 2005). Een positieve terugblik op een uitzending is bevorderlijk voor de geestelijke gezondheid en kwaliteit van leven op lange termijn (Schok, 2009). Het is denkbaar dat de manier waarop iemand terugkijkt op zijn of haar missie van invloed is op de erkenning en waardering die iemand ervaart; negatieve gevoelens kunnen ertoe leiden dat men meer behoefte aan erkenning en waardering heeft (Ardon, 2000). Deze veteranen zullen zich dus waarschijnlijk ook vaker miskend voelen.

Succesvolle/zinvolle missie

Uit het onderzoek van Scott bleek dat de mate van maatschappelijke erkenning voor veteranen samenhangt met het nut, de rechtvaardiging en het succes van een bepaald optreden zoals die door de politiek, de militairen en de publieke opinie gepercipieerd worden (Scott, 1993 in: Schoeman, 2000). In dit onderzoek wordt de veteranen zelf gevraagd in hoeverre zij de missie als succesvol/zinvol beschouwen voor zichzelf. Het is waarschijnlijk dat ook dit van invloed zal zijn op de erkenning en waardering zoals die door de veteranen wordt ervaren. Wanneer iemand het gevoel heeft zinvol bezig te zijn geweest, zal diegene waarschijnlijk ook meer erkenning en waardering ervaren dan iemand die er negatievere gevoelens over heeft.

3.3.4 KLACHTEN EN WELBEVINDEN

Van alle veteranen heeft zo'n 20% op enig moment last van aanpassingsproblemen of gezondheidsproblemen als gevolg van een uitzending (Veteraneninstituut, 2007-1).

Uit het eerder genoemde onderzoek van Antonisse (2002) kwam naar voren dat het hebben van klachten en het welbevinden van veteranen aspecten zijn die in verband staan met de ervaren erkenning en waardering. Ook de invloed die de klachten hebben op het dagelijks leven kan hierbij van belang zijn; wanneer er een grote invloed is, is er misschien meer behoefte aan erkenning en waardering. De conclusie van Ardon (2000) kan hier wederom op toegepast worden; de negatieve gevoelens kunnen leiden tot meer behoefte aan erkenning en waardering.

3.3.5 VETERAAN ZIJN

Veteraan voelen

Uit onderzoek van Dekker (2004) onder jonge veteranen blijkt dat 58,3% van de ondervraagde veteranen zich ook veteraan voelt. De rest voelt zich geen veteraan of weet het niet goed; vaak omdat men het gevoel heeft dat de term veteraan meer iets is voor oude mensen (zie ook de quote's in paragraaf 3.3.2). Het je wel of niet 'veteraan' voelen kan invloed hebben op de ervaren erkenning en waardering. Wanneer men zich meer met het begrip 'veteraan' identificeert zal er waarschijnlijk ook meer behoefte zijn aan erkenning en waardering, dit biedt dus een mogelijke verklaring voor verschil in ervaren erkenning en waardering.

Contact met kameraden/Defensie

De behoefte aan onderlinge contacten onder veteranen neemt toe naarmate men ouder wordt en de uitzending langer geleden is. Deze factor hangt dus samen met leeftijd, levensfase en hoelang iemand al veteraan is (Veteraneninstituut, 2008-2). Uit het onderzoek van Mouthaan (2002-1) blijkt dat 40% van de jonge veteranen behoefte heeft aan contact met oude kameraden, 18% heeft behoefte aan contact met veteranen in het algemeen (dit percentage zal waarschijnlijk hoger liggen voor oudere veteranen). Ook uit onderzoek van Dekker (2004) blijkt dat veel veteranen behoefte hebben aan contact met hun oude kameraden (64% van de respondenten vinden reünies erg belangrijk). Niet elke veteraan die behoefte heeft aan contact heeft dit ook daadwerkelijk. Mensen die veel contact willen, ervaren de geuite erkenning en waardering waarschijnlijk anders (meer) dan veteranen die minder behoefte aan contact hebben.

Praten

Hoeveel een veteraan praat over zijn of haar ervaringen kan van invloed zijn op de ervaren erkenning en waardering. Praten is belangrijk voor het verwerken van ervaringen; het is een belangrijke stap in de richting van herstel (De Soir, 1996). Iemand die meer praat zal dus uiteindelijk minder negatieve gevoelens hebben over de missie(s); er zal dan dus volgens Ardon (2000) minder behoefte zijn aan erkenning.

3.3.6 MEDIA

De media kunnen op twee manieren invloed hebben op de ervaren erkenning van veteranen. Enerzijds door de hoeveelheid berichtgeving over veteranenonderwerpen en anderzijds door de manier waarop zij over veteranenonderwerpen berichten. Wanneer veteranen het gevoel hebben dat er te weinig berichtgeving of negatieve berichtgeving is over veteranenonderwerpen zal dit een negatieve invloed hebben op de ervaren erkenning en waardering. Dit kan ook doorwerken in de ervaren erkenning vanuit de overheid/Defensie; aangezien de media een belangrijke spreekbuis zijn voor de overheid.

De media in hun rol als spreekbuis van de overheid/Defensie hebben grote invloed op de beeldvorming van veteranen. Negatieve beeldvorming leidt tot minder ervaren erkenning en waardering.

Ook het in contact komen met bepaalde media kan van invloed zijn op ervaren erkenning; als iemand bijvoorbeeld veel Defensiebladen leest krijgt diegene wellicht een ander beeld van de berichtgeving dan iemand die alleen een krant leest waar niet veel aandacht aan veteranen besteed wordt.

3.3.7 CONCLUSIE EN MODEL

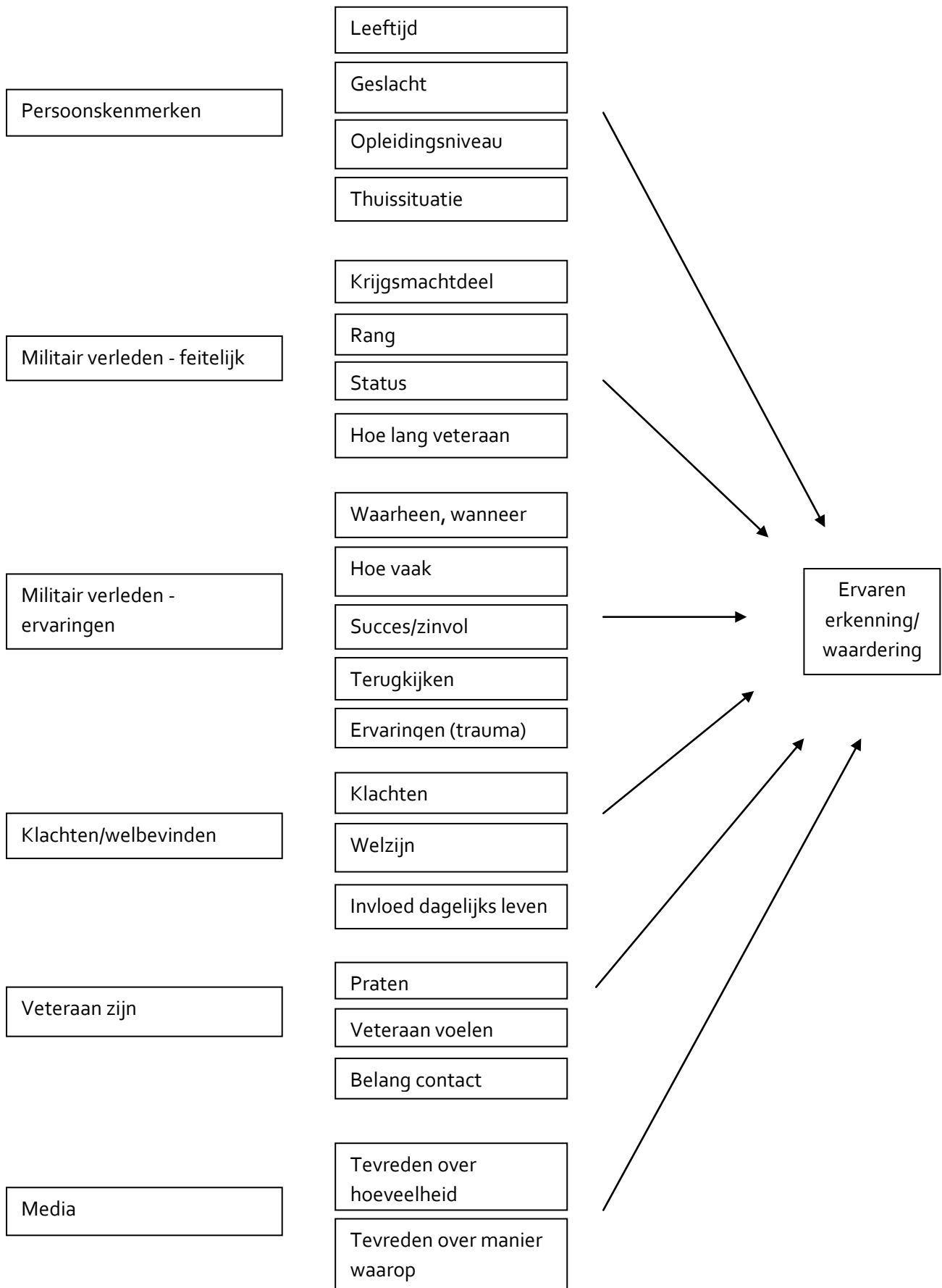
In dit hoofdstuk zijn de factoren die mogelijk van invloed zijn op de ervaren erkenning en waardering op een rij gezet. De beschrijvingen die gegeven zijn vormen de ruwe hypothese; vaak was er nog geen harde theorie, voornamelijk aanwijzingen uit kleinschalig onderzoek. Of de verbanden daadwerkelijk aanwezig zijn zal in dit onderzoek getoetst worden. Zo wordt duidelijk welke factoren, ondanks invloeden van allerlei andere factoren, significant in verband staan met de ervaren erkenning en waardering.

De factoren zijn uitgewerkt in een conceptueel model (zie volgende pagina). Dit model vormt de leidraad voor de statistische toetsing van de mogelijke verbanden.

De relatie tussen de factoren en ervaren erkenning en waardering zal door middel van een lineair regressie model getoetst worden. Op deze manier wordt geprobeerd een zo compleet mogelijk beeld te krijgen van de invloed van de factoren; om te kunnen zien waarom de ene veteraan zich meer of minder erkend voelt dan de andere.

Ten slotte wordt ook gezocht naar relaties met de andere variabelen die in dit onderzoek aan de orde komen; zoals het oordeel over het beleid of het gebruik van bepaalde diensten. Echter, dit wordt niet in het model opgenomen, omdat niet duidelijk is hoe deze verbanden eruit zullen zien. Dit gedeelte van het onderzoek is dan ook exploratief. Alleen eventuele relevante significante verbanden zullen worden uitgelicht in de resultatensectie, bijvoorbeeld verschillen tussen jonge en oude veteranen.

Conceptueel model

3.4 BELEID TEN BEHOEVE VAN ERKENNING EN WAARDERING

Twintig jaar na de eerste beleidsnota voor veteranen is er weinig veranderd aan de doelstellingen van het veteranenbeleid; de destijds opgestelde doelen zijn nog steeds leidend voor de huidige uitvoering. Het stimuleren of vergroten van maatschappelijke erkenning voor veteranen en het minimaliseren van de negatieve (gezondheids)gevolgen van de oorlogs- of uitzendervaringen zijn de twee belangrijkste uitgangspunten van het beleid. Dit onderzoek zal zich richten op de eerste doelstelling; het stimuleren of vergroten van erkenning en waardering voor veteranen.

Nu duidelijk is wat erkenning en waardering precies inhouden en hoe het staat met de ervaren erkenning en waardering kan er aandacht besteed worden aan beleidsinstrumenten die bedoeld zijn de erkenning van en waardering voor veteranen te bevorderen.

Veteranen krijgen een veteranenstatus toegekend en er wordt specifiek beleid gevoerd om erkenning en waardering te bevorderen. Het Ministerie van Defensie en veteranenorganisaties als het Veteraneninstituut proberen in samenwerking met andere organisaties de maatschappelijke erkenning van veteranen uit te dragen en te vergroten op uiteenlopende manieren. Er kan onderscheid gemaakt worden tussen materiële en immateriële beleidsinstrumenten ten behoeve van erkenning (Dekker, 2004). Bij materiële erkenning gaat het om 'tastbare' vormen van erkenning zoals financiële compensaties en eretekens. Bij immateriële erkenning moet bijvoorbeeld gedacht worden aan herdenkingen en reünies; waarbij het dus meer om gevoel gaat. Het beleid wordt hier opgedeeld in faciliteiten en diensten, zorg (in het licht van erkenning en waardering) en media, voorlichting en onderzoek (beeldvorming). De respondenten uit het onderzoek van Dekker (2004) blijken een voorkeur te hebben voor (beleids)instrumenten ter bevordering van erkenning waar men later nog iets aan heeft, dus vooral immateriële zaken. Daarnaast worden ook medailles/eretekens zeer gewaardeerd.

3.4.1 BELEIDSINSTRUMENTEN

Financiële compensaties

Een duidelijk materiële vorm van erkenning is het toekennen van financiële compensaties. Hierbij moet gedacht worden aan pensioenregelingen voor voormalige KNIL militairen, uitkeringen en pensioenregelingen (bijvoorbeeld voor militairen die in oorlog gewond zijn geraakt en niet meer optimaal kunnen functioneren), maar ook bijdragen aan bijvoorbeeld reünies, monumenten en herdenkingen. En uiteraard gaat ook geld naar de verschillende aan veteranenbeleid gerelateerde organisaties; indirect levert dit dus ook, naast goede zorg, erkenning en waardering op. Al deze voorbeelden zullen hieronder uitgebreider aan bod komen.

Reüniefaciliteiten

Binnen het veteranenbeleid is aandacht voor het onderhouden van contact tussen veteranen (Van Middelkoop, 2009). Een manier waarop het Ministerie van Defensie dit in de praktijk brengt is door ruimte en geld beschikbaar te stellen om reünies te organiseren. Er is de zogenaamde "Raamregeling Reüniefaciliteiten" waarin staat beschreven waarop groepen veteranen precies recht hebben en hoe ze daar aanspraak op kunnen maken. Dit kan bijdragen aan de ervaren erkenning van veteranen.

Onderscheidingen en eretekens

Tegenwoordig is het gebruikelijk dat een militair na vervulling van een missie een decoratie krijgt in de vorm van een medaille. Een ereteken als dit is een tastbare vorm van erkenning. Voorbeelden van eretekens voor deelname aan operaties onder oorlogs- of crisistomstandigheden zijn het *Ereteken voor Orde en Vrede*. Ook het *Draaginsigne Gewonden* is een belangrijk ereteken waaraan veel waarde wordt gehecht (Mouthaan, 2002-2). Veteranen die zich bij het veteraneninstituut registreren krijgen het *Draaginsigne Veteranen* (zie afbeelding hiernaast). Het insigne wordt automatisch toegestuurd aan iedereen die bij het Veteraneninstituut staat ingeschreven als veteraan met een veteranenpas.

Monumenten

Ook monumenten kunnen een grote rol spelen bij de (ervaren) erkenning en waardering van veteranen. Veel monumenten worden (deels) gefinancierd door de overheid of Defensie in het bijzonder; dit is onderdeel van het beleid. Voorbeelden van monumenten: Nationaal Monument op de Dam, UNIFIL-monument in Havelte en het Nationaal Indiëmonument in Roermond. De opgerichte monumenten zijn een blijk van erkenning en waardering van het werk en de status van de veteranen. Daarbij komt dat monumenten een ontmoetingsplek kunnen zijn voor veteranen en geïnteresseerden; wat ook de ervaren erkenning ten goede komt. Voor jonge veteranen is steeds meer aandacht: naast het Indiëmonument in Roermond is in 2003 bijvoorbeeld het Monument voor Vredesoperaties geplaatst.

Vieringen en herdenkingen

Binnen het beleid is ook aandacht (en geld) voor vieringen en herdenkingen. Vieringen en herdenkingen kunnen functioneren als een immateriële vorm van erkenning; het feit dat er moment/dag is die in het teken staat van de veteraan en wat hij of zij heeft meegemaakt kan een positief effect hebben op de ervaren erkenning en waardering. Daarbij worden contacten tussen veteranen onderhouden; wat een belangrijk doel van het beleid is (Van Middelkoop, 2009).

In het oorspronkelijke woord 'gedenken' staat niet zozeer het verleden centraal, maar een bewust, actief handelen vanuit het heden, gericht op de toekomst (Maas & Hopman, 2000).

Zowel voor de betrokkenen als voor de samenleving is herdenken van belang; het is een maatschappelijke manifestatie die kan bijdragen aan de persoonlijke verwerking (Mouthaan, 2001). Tijdens herdenkingen is er aandacht voor (militaire) gebeurtenissen uit het verleden; voor het werk van veteranen en de offers die zij daarbij hebben gebracht. Er kan uitdrukking gegeven worden van gevoelens van verlies en rouw (Maas & Hopman, 2000). Bijvoorbeeld tijdens de Nationale Dodenherdenking op 4 mei kan men stilstaan bij gebeurtenissen en wordt er nagedacht over wat er is gebeurd; het openlijk herdenken van bepaalde gebeurtenissen is een vorm van erkenning. Zowel voor de veteranen als voor volgende generaties is herdenken zeer belangrijk. Samen herdenken geeft steun en het betekent herkenning en (wederzijdse) erkenning (Godee, 1986).

Het organiseren van vieringen is ook een manier om aan een van de doelstellingen van het veteranenbeleid te voldoen. Tijdens vieringen is er publieke aandacht voor veteranen wat meer respect en waardering voor veteranen teweeg kan brengen. Voor veteranen is de belangrijkste viering momenteel de Nederlandse Veteranendag. Deze dag staat geheel in het teken van de Nederlandse veteraan. Sinds 2005 wordt deze dag ieder jaar in juni georganiseerd. Uit onderzoek blijkt dat veteranen zeer te spreken zijn over het programma van de Nederlandse Veteranendag en dat ze zich sinds de organisatie ervan meer gewaardeerd voelen. Ook het groeiende aantal lokale evenementen en veteranendagen van specifieke krijgsmachtonderdelen hebben een positief op de ervaren erkenning en waardering (Veteraneninstituut, 2009). Jonge veteranen krijgen steeds meer aandacht als speciale groep: de Nederlandse Veteranendag en veteranendagen van krijgsmachtdelen, maar ook bijvoorbeeld Bevrijdingsdag, staan steeds meer in het teken van (recente) vredesoperaties.

Inspecteur der Veteranen

Een maatregel die al in de nota uit 1990 werd genoemd was het aanstellen van een Inspecteur der Veteranen; deze werd in 1991 ook daadwerkelijk aangesteld. Op die manier kon de aandacht en belangstelling van de regering worden getoond. De Inspecteur der Veteranen fungeert als speciale representant van de Minister van Defensie bij veteranengelegenheden. De Inspecteur houdt zicht op de ontwikkelingen in de veteranenwereld en geeft de Minister van Defensie gevraagd en ongevraagd advies ten aanzien van veteranenbeleid en veteranenaangelegenheden. De veteranen als groep worden dus vertegenwoordigd door deze Inspecteur wat tot meer herkenbaarheid en erkenning leidt.

Zorg

Voor veteranen bestaan speciale zorgvoorzieningen voor lichamelijk, geestelijke en sociale klachten die met de uitzending samenhangen. Ook is er aandacht voor het thuisfront. Het faciliteren voor goede zorg voor veteranen is een beleidsdoelstelling op zich, maar zorgvoorzieningen spelen ook een rol bij de (ervaren) erkenning van veteranen. Het feit dat

de veteranen recht hebben op (speciale) zorg is een vorm van erkenning van overheid en krijgsmacht, zowel van het veteraan zijn als van de klachten.

Het Veteraneninstituut

Het Veteraneninstituut een belangrijke uitvoerende organisatie van het veteranenbeleid. Het bestaan van het instituut alleen al is een vorm van erkenning voor veteranen. Daarnaast spant het instituut zich in om de erkenning en waardering voor veteranen te vergroten.

Veteranenorganisaties en -cafés

Tienduizenden veteranen zijn aangesloten bij een veteranenvereniging of reünieverband. Bij het Veteraneninstituut zijn zo'n 600 van dergelijke organisaties bekend (Veteraneninstituut, 2007-3).

De meeste veteranenorganisaties, verenigingen en reünieverbanden hebben als belangrijkste doel het in stand houden van onderlinge banden. Daarnaast is er ook een aantal (grotere) veteranenorganisaties en verenigingen die ook de belangen van veteranen behartigen; het Veteranen Platform is hier het belangrijkste voorbeeld van (Veteraneninstituut, 2007-3). Sinds 1989 bestaat het Veteranen Platform (VP) als overkoepelend samenwerkingsverband van diverse Nederlandse veteranenorganisaties. Als koepelorganisatie vertegenwoordigt het VP op die manier de belangen van de Nederlandse veteranen van alle krijgsmachtdelen en van alle strijdtoneelen en vredesoperaties (Veteraneninstituut, 2009). Enkele voorbeelden van organisaties die bij het Veteranen Platform zijn aangesloten: Nederlandse Officieren Vereniging, Unie van Nederlandse Veteranen, de Vereniging Oud-Militairen Indiëgangers, de Vereniging Nederlandse Nieuw-Guineamilitairen en FNV Veteranen.

Veteranenpas

Het Veteraneninstituut geeft de zogenaamde Veteranenpas uit. Deze pas is een duidelijke tastbare vorm van erkenning. Meer dan de helft van de veteranen heeft een veteranenpas (ongeveer 75000), de meerderheid van deze pashouders valt in de categorie 'oude veteraan' (ongeveer 70%). Er komen wel steeds meer jongere veteranen bij (en daarbij neemt het aantal oudere af door sterfte). Pashouders ontvangen tienmaal per jaar het veteranentijdschrift *Checkpoint*. Uit een lezersonderzoek (Veteranenonderzoek, 2008) blijkt dat 82% van de mensen die het tijdschrift ontvangen deze ook daadwerkelijk grotendeels of helemaal leest. Er wordt naar gestreefd het tijdschrift ook voor jonge veteranen aantrekkelijker te maken. Ook zal *Checkpoint* op meer publieke locaties beschikbaar worden (zoals in de wachtkamer van huisartsen of op de leestafel in gemeentehuizen) zodat zowel veteranen als gewone burgers met het tijdschrift in aanraking kunnen komen (Van Middelkoop, 2009). Ook hebben veteranenpashouders recht op enkele gratis treinkaarten voor het bezoeken van veteranenevenementen. Aan het bezit van de veteranenpas zijn ook nog andere financiële voordelen verbonden. Voorbeelden zijn kortingen op vakantie-reizen

en op de aanschafprijzen van bijvoorbeeld boeken, video's en dvd's. Er is zelfs een speciale zorgverzekering voor veteranenpashouders. Een veteranenpashouder krijgt daarnaast vaak korting bij een groot aantal Nederlandse musea (Handboek Veteraan, 2009).

Media

De overheid (Defensie) speelt een relatief grote rol in de hoeveelheid media-aandacht en de manier waarop de media aandacht besteden aan veteranenonderwerpen. Wat de overheid doet kan invloed hebben op de door veteranen ervaren erkenning en waardering. Als er negatieve aandacht in de pers is wordt het door veel veteranen op prijs gesteld als Defensie de moeite doet dit te ontcrachten (Wagenaar et al., 2005). Welke media de veteraan hierbij gebruikt speelt uiteraard een rol; iemand die alleen de Telegraaf leest, kan een heel ander beeld hebben van veteranen in de media dan iemand die een andere krant leest.

Ook via boeken (bijvoorbeeld uitgegeven door het Kennis- en onderzoekscentrum van het Veteraneninstituut of het Nederlands Instituut voor Militaire Historie), documentaires, films en toneelstukken kan aandacht en waardering voor veteranenonderwerpen gegenereerd worden.

Voorlichting en onderzoek

Al eerder kwam naar voren dat voorlichting en onderzoek belangrijke beleidsspeerpunten zijn; er is zelfs een speciaal Kennis- en Onderzoekscentrum voor opgericht. Voorlichting en onderzoek kunnen bijdrage aan de (ervaren) erkenning van en waardering voor veteranen.

Onderzoek levert kennis over en voor veteranen. Daarnaast is het geven van voorlichting belangrijk. Ten eerste aan de veteranen zelf (bijvoorbeeld over het veteranenbeleid en gezondheidsproblemen). Ook moet de samenleving goed voorgelicht worden; over wat veteranen zijn, wat ze hebben meegemaakt en wat voor gevolgen dat heeft. Het gaat hier dus niet alleen om de directe sociale kring rond de veteraan, maar om alle mensen. Dit zal zorgen voor meer bekendheid van veteranen en daarmee ook meer erkenning. Wanneer mensen worden voorgelicht over het onderwerp veteranen zullen zij meer kennis, begrip en waardering hebben. Ten slotte levert het onderzoek ook kennis op die gebruikt kan worden door de overheid, bijvoorbeeld wanneer beslissingen genomen moeten worden over het beleid.

Enkele voorbeelden van (onderzoeks)projecten: *Verhalen van Veteranen* en het *Interviewproject Nederlandse Veteranen*. Het eerstgenoemde project is een scholenproject; veteranen gaan als gastspreker naar scholen toe om leerlingen te vertellen over hun ervaringen. In het *Interviewproject Nederlandse Veteranen* wordt een omvangrijke collectie interviews met veteranen opgebouwd waarin de diversiteit van veteranen tot zijn recht komt. De collectie is een vorm van erkenning voor veteranen die onder oorlogsomstandigheden hebben gediend. Alleen al het verzamelen van hun verhalen laat zien dat hun ervaringen de moeite van het vastleggen waard zijn. Ook bieden de interviews

een schat aan kennis voor beleidsmakers, wetenschappers, media en het geïnteresseerde publiek.

3.4.2 RESULTAAT

Het beleid heeft aardig wat opgeleverd in de afgelopen jaren. Steeds meer (jonge) veteranen vinden hun weg naar de dienstverlening (Elands, 2005). Ook komen jonge veteranen steeds meer in beeld bij voorlichtingen en vragen steeds meer van hen een veteranenpas aan. Vanaf 2005 bestaat een Nederlandse Veteranendag en de bekendheid daarvan neemt steeds verder toe (Van Middelkoop, 2009). In 2008 waren er 214 gemeenten die activiteiten rond deze dag organiseerden en in 2009 steeg dit aantal tot ruim 300 (70% van alle gemeenten in Nederland). Er zijn een nagedachtenissculptuur en een Gevechtinsigne ingesteld als (extra) blijken van waardering. Kennis en inzicht in veteranenthema's nemen steeds verder toe; er vinden meer projecten plaats om deze kennis te delen. Op het gebied van algemene dienstverlening en erkenning wordt beleid en de uitvoering daarvan beter toegesneden op de wensen van de (jonge) veteranen. Een goede ontwikkeling in dit kader is het in 2007 opgezette Veteranen Registratie Systeem (VRS). Hierdoor is het veteranenbestand up-to-date en kunnen (jonge) veteranen makkelijker bereikt worden door veteranenorganisaties.

Ondanks deze vooruitgang bestaan er nog steeds knelpunten (Elands, 2005). Nog niet alle veteranen vinden bijvoorbeeld de weg naar de dienstverlening of durven de stap niet te nemen om om hulp te vragen. Het merendeel van de jonge veteranen is nog altijd buiten bereik van veteranenorganisaties, waardoor het geven van voorlichting en het meten van problemen en wensen lastig is. Er is meer onderzoek nodig naar meningen en eigenschappen van groepen veteranen, zodat op dit gebied vooruitgang geboekt kan worden.

3.5 MENINGEN, WENSEN EN BEHOEFTE

Naar meningen, wensen en behoeften van veteranen met betrekking tot het erkennings- en waarderingsbeleid is nog weinig onderzoek gedaan. De onderzoeken die gedaan zijn, zijn kleinschalig en niet tot nauwelijks generaliseerbaar.

In het kader van het beleid is het belangrijk te weten wat veteranen van het beleid vinden; als ze er negatief over zijn zal het niet bijdragen aan de door hen ervaren erkenning. Ook is het belangrijk te weten of mensen gebruik maken van een bepaald instrument; uit het onderzoek van Antonisse (2002) komt naar voren dat het gebruik maken van voorzieningen een belangrijk aspect is dat samenhangt met ervaren erkenning en waardering en dus ook met de meningen van veteranen over het veteranenbeleid.

In dit onderzoek zal naast de meningen over bestaand beleid ook gevraagd worden naar wensen en behoeften waar het beleid niet aan voldoet. Er kan hierbij onderscheid gemaakt worden tussen wensen en behoeften. *Wensen* zijn dingen die mensen leuk zouden vinden,

maar die niet per se noodzakelijk zijn. De echt noodzakelijke dingen die mensen echt (dringend) nodig hebben zijn de *behoeften*. Er is in het verleden al enig (explorerend) onderzoek gedaan naar de wensen en behoeften van jonge veteranen.

Mouthaan heeft in 2001 een exploratief onderzoek uitgevoerd om in kaart te brengen wat jonge veteranen willen. Zij concludeerde dat er met name behoefte is aan nazorg, aan erkenning en waardering en aan samenkomen. Hoe die behoeften dan precies ingevuld kunnen worden werkt zij niet verder uit. Wagenaar et al. (2005) hebben uitgebreider onderzoek gedaan naar de wensen en behoeften van veteranen. Door middel van interviews met veteranen en enkele sleutelfiguren hebben zij wensen en behoeften in kaart gebracht. Op het gebied van erkenning en waardering waren dit hun belangrijkste conclusies: er is veel behoefte aan erkenning vanuit de omgeving en de overheid (Defensie). Er wordt niet aangegeven dat men meer verwacht van Defensie; alleen hadden ze gehoopt op wat meer persoonlijk contact, een aantal geïnterviewden vindt het bijvoorbeeld jammer dat er na het afzwaaien niet of nauwelijks nog contact door Defensie wordt opgenomen. Ook blijkt dat sommige veteranen zouden willen dat Defensie duidelijker maakt dat het militaire beroep een bijzonder beroep is; vooral wanneer de overgang naar burgermaatschappij heel abrupt verloopt (het lijkt dan alsof de taak is gedaan en het vervolgens gewoon afgelopen is en vergeten kan worden). Wanneer men lichamelijke/psychische problemen heeft is de behoefte aan erkenning vaak groter, vooral wanneer de problemen door de militaire dienst zijn gekomen. Vaak heeft men het gevoel in gevecht te zijn met Defensie voor de dingen waar ze recht op hebben; ze zouden een meer actieve benadering van Defensie willen. Contact met anderen (veteranen of niet) is ook belangrijk. Daarbij zouden veel veteranen willen dat mensen beter op de hoogte zijn van het (militaire) verleden, anders kunnen er kwetsende opmerkingen komen ("je hebt daar alleen maar vakantie gevierd"). Dit kwam ook in het onderzoek van Ardon (2000) naar voren; de Nieuw-Guineaveteranen vonden dat er te weinig onderzoek wordt uitgevoerd naar gebeurtenissen in Nieuw-Guinea en daarbij vinden ze dat de kennis over de gebeurtenissen in Nieuw-Guinea en de kennis over de politieke besluitvorming betreffende Nieuw-Guinea onvoldoende is bij de samenleving én de overheid. Informatie en voorlichting zijn dus zowel voor de veteranen zelf (over mogelijkheden, wat ze kunnen verwachten), als voor de rest van de samenleving (wat er gebeurt, wat doen militairen) van groot belang.

3.6 CONCLUSIE

Vanaf de Tweede Wereldoorlog zijn er in Nederland steeds meer veteranen bij gekomen. Deze groeiende groep moest echter tot 1990 wachten op specifieke aandacht. Pas in dat jaar werd, na lang aandringen van de Indiëveteranen, het veteranenbeleid opgesteld (Elands, 2000). Binnen dit beleid kregen erkenning en waardering, naast zorg, een prominente rol. Het krijgen van erkenning en waardering is voor iedereen een basisbehoefte, het is belangrijk voor je gevoel van eigenwaarde en je identiteit. Veteranen zijn een bijzondere groep die deze behoefte uiteraard ook hebben; erkenning voor de

destijds geleverde militaire bijdrage en voor de huidige positie als veteraan zijn na een uitzending heel belangrijk (Ardon, 2000). Uit onderzoeken van de laatste jaren blijkt dat veel veteranen zich erkend en gewaardeerd voelen. Helaas is er ook nog een aanzienlijke groep die zich in mindere mate of helemaal niet erkend voelt (Ardon, 2000; Antonisse, 2002, Mouthaan, 2002, in: Hopman, 2002). Ondanks het feit dat de waardering vanuit de samenleving redelijk hoog te noemen is (Elands & Schoeman, 2009) en dat de overheid veel inspanning levert, lijkt het veteranenbeleid voor deze laatste groep veteranen dus niet het gewenste doel te bereiken.

Een kanttekening bij deze onderzoeken is dat het kleinschalige onderzoeken zijn die zich richten op een of enkele groepen veteranen. De vraag is dus in hoeverre deze resultaten geldig zijn voor de totale veteranenpopulatie. Een duidelijk beeld van de ervaren erkenning en waardering van veteranen ontbreekt. Dit zal in dit onderzoek met behulp van een kwantitatief onderzoek met een representatieve steekproef in kaart gebracht worden.

Naast het feit dat er geen goed beeld is van de door veteranen ervaren erkenning en waardering, is het ook niet duidelijk waarom de ene veteraan zich wel erkend en gewaardeerd voelt en de ander niet. De gemeten erkenning en waardering zal daarom in dit onderzoek aan een aantal factoren gekoppeld worden, die een mogelijke verklaring kunnen bieden voor verschillen in ervaren erkenning en waardering. De invloed van persoonskenmerken, kenmerken van het militair verleden, eventuele klachten en het welbevinden, het 'veteraan zijn' en de media zullen in dit onderzoek getoetst worden (zie het model op pagina 22).

Het tweede deel van dit onderzoek zal zich richten op het veteranenbeleid dat door de overheid gevoerd wordt. Ieder jaar kost dit beleid, met betrekking tot erkenning en waardering, zo'n 10 miljoen euro (Van Middelkoop, 2009). Er zijn financiële compensaties voor speciale groepen veteranen, monumenten, veteranendagen, de veteranenspel, enzovoort. Er is al enig onderzoek gedaan naar de effecten van deze instrumenten. Elands (2005) stelt dat er de afgelopen jaren vooruitgang geboekt is; steeds meer veteranen vinden hun weg naar de hulpverlening. Ook zijn landelijke en lokale veteranendagen succesvol. Zowel het publiek als de veteranen zelf zijn positief over de veteranendagen; zij denken dat dit soort initiatieven bijdragen aan de erkenning en waardering (Huls – van Zijl & de Reuver, 2009). Naast deze vooruitgang signaleert Elands (2005) echter ook een aantal knelpunten; vooral veel jonge veteranen zijn bijvoorbeeld lastig te bereiken voor organisaties die actief zijn in de uitvoering van het veteranenbeleid (Elands, 2005). Slechte bereikbaarheid is ongewenst omdat men de veteranen dan lastig kan bereiken voor hulpverlening of om hun wensen en behoeften te inventariseren. Op dit punt is het Veteranen Registratie Systeem een goede vooruitgang. Het systeem is ook voor dit onderzoek gebruikt.

Hoe veteranen zelf over het beleid denken is nog niet geheel duidelijk. Uit onderzoek naar meningen, wensen en behoeften van veteranen, blijkt dat veteranen soms het gevoel hebben in gevecht te zijn met Defensie voor de dingen waar ze recht op hebben. Ze zouden

een meer actieve benadering van Defensie willen (Wagenaar et al., 2005). Daarnaast geven veteranen aan dat ze willen dat de samenleving beter op de hoogte is over de krijgsmacht en de missies (Ardon, 2000; Wagenaar et al., 2005). De resultaten van de onderzoeken van Ardon en Wagenaar en collegae zijn echter niet generaliseerbaar. Ardon (2000) richtte zich in zijn onderzoek alleen op Nieuw-Guinea veteranen en de resultaten van Wagenaar et al. (2005) zijn verkregen door middel van het houden van kleinschalige focusgroepen.

Er kan geconcludeerd worden dat er nog weinig kennis is over de meningen, wensen en behoeften van veteranen. De meningen, wensen en behoeften van veteranen met betrekking tot het veteranen beleid zullen in dit onderzoek in kaart gebracht worden. Dit zal ook aan de ervaren erkenning en waardering gekoppeld worden. De rol die het beleid speelt bij de ervaren erkenning en waardering kan op deze manier verduidelijkt worden, zodat beleidsaanbevelingen gedaan kunnen worden om het beleid beter op de doelgroep aan te laten sluiten zodat de ervaren erkenning en waardering kan toenemen.

4. METHODOLOGISCHE VERANTWOORDING

In dit hoofdstuk zullen de dataverzameling, de operationalisaties van de variabelen, de respons, de betrouwbaarheid, de validiteit en analysemethoden besproken worden.

4.1 DATAVERZAMELING

Voor het onderzoek is gebruikgemaakt van een schriftelijke enquête (zie bijlage). Met behulp van een enquête kunnen veel respondenten, die een representatieve afspiegeling vormen van de populatie, systematisch ondervraagd worden en ook kan gemakkelijk geselecteerd worden op diverse factoren.

De enquête is samen met een begeleidende brief (zie bijlage A), per post naar de respondenten verstuurd. Er is een retourenvelop bijgesloten, zodat de respondenten gemakkelijk en kosteloos hun ingevulde enquête konden retourneren. De enquêtes werden in week 19 verstuurd en konden tot het begin van week 26 worden geretourneerd.

Er zijn zo'n 111.000 Nederlandse veteranen (Van Middelkoop, 2009). In het Veteranen Registratie Systeem (VRS) zijn 87.969 veteranen opgenomen (begin 2010). Dit zijn de gegevens van alle veteranen die actueel zijn in de Gemeentelijke Basis Administratie. Een deel van de veteranen zit hier dus niet in; bijvoorbeeld veteranen die in het buitenland wonen.

In het Veteranen Registratie Systeem zijn de veteranen opgedeeld in drie groepen (regio's); 40667 in 'Noord', 26025 in 'Midden-Westen' en 21277 in 'Zuid'. Om aan een steekproef te komen moeten uit Noord grofweg 540 namen geselecteerd worden, uit Midden-Westen 360 en uit Zuid 300. Dit komt er op neer dat uit Noord elke 72^e veteraan getrokken moet worden, uit Midden-Westen elke 73^e en uit Zuid elke 70^e. Door afronding is uiteindelijk een steekproef van 1244 veteranen getrokken.

Aangenomen wordt dat op deze manier (op basis van toeval) een goede representatieve afspiegeling van de populatie in de steekproef zit. Er is voor gekozen de steekproef uit het VRS te trekken, en niet uit het Veteranenpasbestand, omdat er dan ook mensen in de steekproef zitten die het Veteraneninstituut nog niet bereikt hebben. Het is interessant om ook deze niet-pashouders te ondervragen.

4.2 OPERATIONALISATIES

De enquête bestaat uit 70 vragen en is voor de overzichtelijkheid opgedeeld in acht onderdelen; (1) achtergrond, (2) de uitzending(en), (3) ervaren erkenning en waardering, (4) gebruik van diensten en deelname aan activiteiten, (5) oordeel over het veteranenbeleid, (6) kranten, (7) belang van beleidsinstrumenten voor de veteranenpositie en (8) wensen en behoeften. Hoe alle variabelen zijn geoperationaliseerd in de enquête wordt hieronder uiteengezet.

4.2.1 ONAFHANKELIJKE VARIABELEN

Allereerst is gevraagd naar een aantal persoonskenmerken van de respondent: leeftijd, geslacht, opleidingsniveau, burgerlijke staat, woonsituatie en werksituatie.

Vervolgens zijn vragen gesteld om het feitelijke militaire verleden van de respondent grofweg in beeld te brengen. Er is allereerst gevraagd naar het krijgsmachtdeel waartoe de respondent behoort heeft (Landmacht, Luchtmacht, Marine, Marechaussee of KNIL). Ook is gevraagd naar de militaire status die naar aanleiding van de antwoorden van respondenten werd opgedeeld in: dienstplicht, oorlogsvrijwilliger, KVV'er (Kort Verband Vrijwilliger), beroepsmilitair en overig. Voor de analyse is de tweedeling 'dienstplicht' en 'vrijwillig' gemaakt, zodat het verschil tussen het verplicht op uitzending moeten of de eigen keuze in getallen betekenis krijgt. Tenslotte is ook gevraagd naar de rang (matroos/soldaat/korporaal, onderofficier, officier) en hoelang iemand al veteraan is (in welk jaar de respondent Defensie verlaten heeft).

Ook is gevraagd naar de ervaringen in het militaire verleden; hoe vaak iemand is uitgezonden en waarheen iemand is uitgezonden (de laatste drie missies mochten ingevuld worden). Aangezien het overgrote deel van de respondenten maar één maal is uitgezonden, worden alleen gegevens over de laatste uitzending gebruikt in de verdere analyses. Hierbij worden niet de namen van verschillende missies gebruikt, maar de periode waarin de missie plaatsvond (tussen 1940 en 1980, 1980 en 1990, 1990 en 2000, 2000 en 2010). Dit omdat er anders ontzettend veel codes aangemaakt moesten worden; een categorie 'overig' voldoet niet, omdat dan de chronologische volgorde van missies verloren gaat (en wanneer de uitzending plaatsvond is het belangrijkste). Om verschillen tussen jonge en oude veteranen op te kunnen sporen is ook de variabele 'jong/oud' gemaakt; waarbij de deelnemers aan vredesmissies de code (0) kregen en de oude veteranen code (1).

De respondenten konden per missie aangeven in welke mate de missie succesvol/zinnig voor die persoon was (door middel van een stelling met likertschaal; zeer grote mate (1) tot zeer kleine mate (5)), of de persoon traumatische ervaringen heeft meegemaakt en hoe de respondent terugkijkt op de missie (door middel van een stelling met likertschaal; zeer positief (1) tot zeer negatief (5)).

Ook klachten en welbevinden werden als mogelijke verklarende factoren gezien. Er is gevraagd of de respondent geestelijke of lichamelijke klachten heeft. Het welbevinden werd gemeten door middel van de stelling 'ik voel me op dit moment uitstekend'; op een likertschaal kan worden aangegeven in welke mate de respondent het ermee eens is. Ook wordt door middel van een stelling gevraagd of de missie invloed op het dagelijks leven heeft (gehad); wederom kan de respondent op een likertschaal aangeven in hoeverre hij of zij het met de stelling eens is. Een lagere score betekent meer eens met de stelling.

Om het 'veteraan zijn' te meten, werd gevraagd in hoeverre de respondent zich veteraan voelt. De veteraan kan op een likertschaal aangeven in hoeverre hij of zij het met de stelling

ik voel mij veteraan eens is. Daarnaast wordt, ook in de vorm van een stelling, gevraagd hoeveel belang de respondent hecht aan contact met oude kameraden en Defensie. Ten slotte wordt ook gevraagd hoeveel de veteraan over zijn of haar uitzendverleden praat.

De laatste verklarende factoren hebben betrekking op de media. Om dit te meten zijn twee stellingen opgesteld (met likertschaal). De respondent kan aangeven hoe tevreden hij of zij is met de hoeveelheid media aandacht en de manier waarop op over veteranen bericht wordt. Deze twee item zijn samengevoegd tot één variabele 'media-aandacht', omdat sprake was van een hoge correlatie ($r = .816$, $p < .000$) en Cronbach's Alpha (.898). Een lage score op de schaal betekent meer tevredenheid over de media.

4.2.2 AFHANKELIJKE VARIABELE

In dit onderzoek is de door veteranen ervaren erkenning en waardering de afhankelijke variabele. De perceptie van erkenning en waardering is geoperationaliseerd in vier stellingen; ik voel mij erkend/gewaardeerd door mijn directe omgeving (vrienden, familie, kennissen), de samenleving, de media (berichtgeving in kranten, op tv, radio, internet) en de overheid (beleidsmakers, Defensie). Op een likertschaal kunnen de respondenten aangeven in hoeverre ze het met de stelling eens waren, een lagere score betekent meer mee eens, dus meer ervaren erkenning en waardering. De scores op deze vier stellingen zijn bij elkaar gevoegd om tot één schaal voor ervaren erkenning en waardering te komen. Een lagere score betekent meer ervaren erkenning en waardering.

4.2.3 OORDEEL OVER INSTRUMENTEN

Om het oordeel van veteranen wat betreft de beleidsinstrumenten in kaart te brengen zijn 18 concrete stellingen geformuleerd over het veteranenbeleid. Op een likertschaal (helemaal mee eens, mee eens, neutraal, mee oneens, helemaal mee oneens en weet niet) kunnen de respondenten aangeven in hoeverre ze het met de betreffende stelling eens zijn. De categorie 'weet-niet' is opgenomen, omdat het denkbaar is dat respondenten met bepaalde instrumenten nooit in aanraking zijn geweest. Zij kunnen op de betreffende stelling dan weet niet antwoorden; dit geeft meer informatie dan wanneer zij neutraal aankruisen. Hoe lager de score, hoe positiever de veteraan is over het betreffende instrument.

4.2.4 KRANTEN

In de enquête wordt ook gevraagd welke krant(en) men regelmatig leest, men kan aankruisen: Volkskrant, Het Parool, NRC, Trouw, AD, Telegraaf, Gratis krant, Regionale/lokale krant en Overig. Deze vraag wordt gesteld, zodat meningen over de media gekoppeld kunnen worden aan welke krant men leest.

4.2.5 GEBRUIK VAN INSTRUMENTEN

Om het gebruik van beleidsinstrumenten in kaart te brengen zijn twintig vragen opgesteld die met ja of nee beantwoord kunnen worden. Per beleidsinstrument wordt gevraagd of de respondent daar bekend mee is of daar gebruik van maakt.

4.2.6 BELANG VOOR VETERANENPOSITIE

Nadat de respondenten hun oordeel over het beleid hebben kunnen geven, konden zij aangeven welke drie beleidsinstrumenten het meest en minst belangrijk zijn voor de door hen ervaren erkenning en waardering voor hun militaire inzet en hun positie als veteraan. Twee maal zijn de vijftien beleidsinstrumenten opgesomd. Bij de eerste opsomming moesten de drie meest belangrijke instrumenten worden aangekruist. Bij de tweede opsomming die drie minst belangrijke.

4.2.7 WENSEN EN BEHOEFTE

Ten slotte is gevraagd naar de wensen en behoefte van veteranen. Uit eerder onderzoek kwam al een aantal aspecten naar voren; acht hiervan zijn in de enquête als optie opgenomen. Daarnaast is er een open ruimte waar de respondenten andere wensen en behoeften kunnen aangeven waar het huidige beleid niet in voorziet.

4.3 RESPONS, BETROUWBAARHEID EN VALIDITEIT

In totaal zijn 551 enquêtes teruggestuurd, hiervan waren 110 enquêtes die niet waren ingevuld of niet bruikbaar waren. Er kwamen twintig niet ingevulde enquêtes terug met als reden dat de respondent zichzelf te oud vond; zij vonden de enquête meer van toepassing op jongere veteranen en vonden het voor zichzelf te laat. Veertien enquêtes kwamen terug vanwege ziekte; deze mensen waren niet in staat de enquête in te vullen. Ook kwamen vier enquêtes terug met de vermelding dat de persoon waaraan de enquête gericht was, al overleden was. Dit duidt er op dat het VRS nog niet helemaal up-to-date is. Achttien respondenten stuurden de enquête oningevuld terug omdat zij niet bezig waren met het veteraan zijn; dit waren voornamelijk jonge veteranen (en een bijzondere veteraan die zich met 10 maanden dienen in Nieuw-Guinea geen veteraan wilde noemen). Twee enquêtes werden teruggestuurd door een familielid van de veteraan omdat deze zelf in het buitenland verbleef. Ook kwamen er nog 26 enquêtes terug zonder opgaaf van reden. Er zijn ten slotte ook 26 enquêtes niet meegenomen in de verdere analyse die wel voor een deel ingevuld zijn; er waren echter te veel ontbrekende antwoorden en onduidelijkheden waardoor de enquêtes niet gebruikt konden worden voor het onderzoek.

Er zijn dus uiteindelijk 441 bruikbare enquêtes over; wat neerkomt op een respons van 35.5%. Dit is een mooi percentage, en ook in absolute aantallen is dit genoeg om een statistische analyse op uit te voeren en om valide uitspraken te doen over de gehele veteranenpopulatie. Er moet echter wel rekening gehouden worden met de mogelijkheid

dat de respons bestaat uit de wat meer betrokken veteranen. Ook is de groep oude veteranen oververtegenwoordigd; de verhouding jong:oud zou ongeveer 50:50 moeten zijn (Veteraneninstituut, 2007-3), maar is in deze steekproef 35:65. Een mogelijke verklaring voor deze vertekening zou kunnen zijn dat oudere veteranen meer betrokken zijn of simpelweg meer tijd hebben om deel te nemen aan een enquête als deze; zij zijn namelijk al met pensioen.

4.4 ANALYSE

Dit onderzoek bestaat uit een aantal verschillende onderzoeksvragen die ook om verschillende analysemethoden vragen.

Veel vragen zijn met behulp van univariate analyses beantwoord. De beschrijving van de scores op de factoren is gedaan door middel van een frequentietabel. Ook in hoeverre veteranen zich erkend voelen is door middel van een univariate analyse in kaart gebracht. De relatie tussen de factoren en de ervaren erkenning en waardering (weergegeven in het conceptueel model) is door middel van een lineair regressie model getoetst.

Het gebruik van de beleidsinstrumenten is weer met behulp van een univariate analyse in kaart gebracht. Vervolgens zijn enkele correlatietabellen gemaakt om naar interessante verbanden tussen dit gebruik en andere factoren te zoeken (zoals verschillen tussen jonge en oude veteranen). Het oordeel van de veteranen over de beleidsinstrumenten is op dezelfde manier geanalyseerd; eerst een univariate analyse, gevolgd door een aantal correlaties.

Om in kaart te brengen welke instrumenten voor veteranen de meest en minst belangrijke rol spelen bij de door hen ervaren erkenning en waardering, is een tabel opgesteld waarin het aantal keer dat een bepaald instrument genoemd is is weergegeven. Er is hierbij een onderverdeling gemaakt tussen jonge en oude veteranen. Per groep is ook het percentage weergegeven; zodat de groep jonge en oude veteranen vergeleken kan worden.

De wensen en behoeften zijn ten slotte ook in een frequentietabel gezet. Met behulp van correlatieanalyses is, net zoals bij het gebruik en het oordeel, naar verbanden gezocht met interessante variabelen als generatie en ervaren erkenning en waardering. Ook is bij dit onderdeel sprake van een klein stukje 'kwalitatieve' analyse; de antwoorden op de open vraag zijn samengevat.

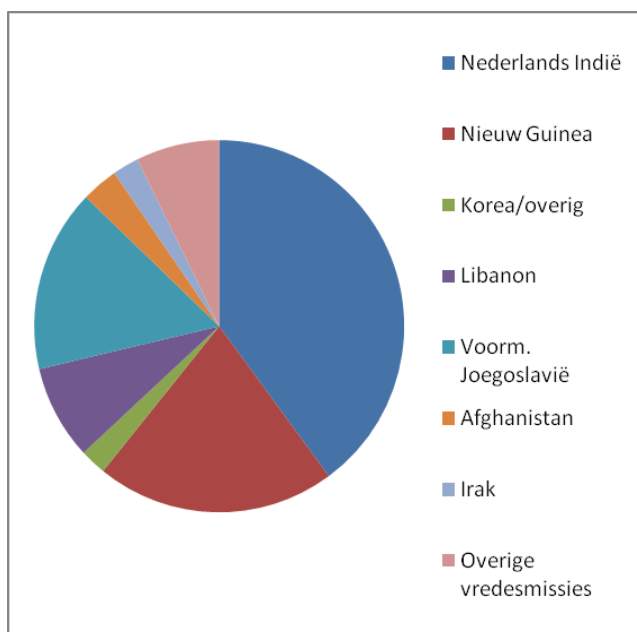
5. RESULTATEN

In dit hoofdstuk zullen de onderzoeksresultaten op een rij gezet worden. Eerst wordt de onderzoeksgroep beschreven, waarna in kaart gebracht wordt in hoeverre deze groep zich erkend en gewaardeerd voelt en welke factoren verschillen in deze ervaren erkenning en waardering kunnen verklaren. Vervolgens wordt het gebruik van instrumenten, het oordeel over de instrumenten, het belang van de instrumenten voor de veteranenpositie en wensen en behoeften beschreven. Hier zullen ook enkele bivariate analyses getoond worden die verschillen tussen groepen duidelijk maken.

5.1 DE ONDERZOEKSGROEP

In deze paragraaf worden de kenmerken van de respondenten besproken (zie ook tabel A in de bijlage). Het overgrote deel van de steekproef bestaat uit mannen (97.5%). De gemiddelde leeftijd van de respondenten is 66.37 jaar. De jongste respondent is 23 en de oudste 95. Bijna de helft van de respondenten is laag opgeleid (44.7%), ruim een derde is middelbaar opgeleid (36.5%) en een kleine 20% is hoog opgeleid.

De meeste respondenten zijn gehuwd (70.1%) en meer dan de helft van de respondenten woont samen met een partner (58.3%) of met partner en kinderen (19%). Van de respondenten is bijna 70% met pensioen. Een kwart werkt voltijd.

Gemiddeld is een veteraan in deze steekproef 1.25 keer uitgezonden (één uitzending komt het meeste voor (84.8%)). Zes maal is het meest dat iemand is uitgezonden. De Landmacht is het sterkst vertegenwoordigd in de steekproef (66.4%), gevolgd door de Marine (19.7%), de Marechaussee (5.7%), de Luchtmacht (4.8%) en ten slotte het KNIL (3.4%).

In de grafiek hiernaast is in beeld gebracht aan welke missies de respondenten hebben deelgenomen.

Figuur 2 Uitzendingen

De lagere rangen zijn in deze steekproef het sterkst vertegenwoordigd; 71.2% van de respondenten was matroos, soldaat of korporaal. Een vijfde was onderofficier en een minderheid van 8.6% was officier. Gemiddeld zijn de veteranen al zo'n 40 jaar veteraan.

Van de respondenten kijkt 67.6% positief terug op de (laatste) missie, een kleine groep van 8.8% kijkt negatief terug. Op de vraag of deze missie voor de veteraan zelf succesvol/zinvol is geweest antwoord 39% positief en 21.6% negatief.

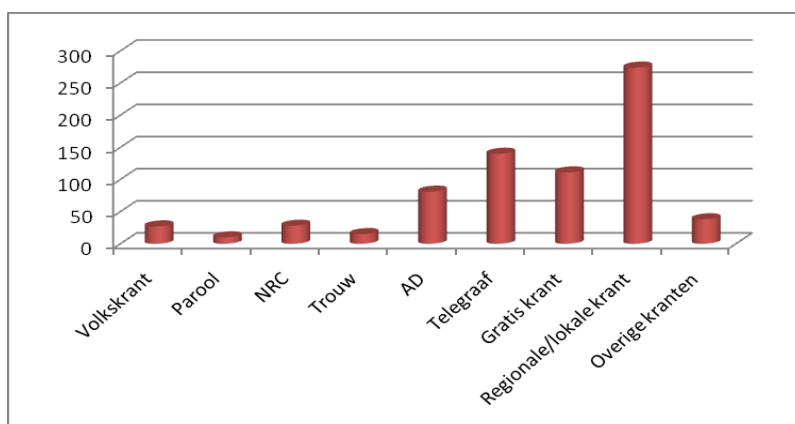
Driekwart van de respondenten heeft geen traumatische ervaringen opgedaan. Een klein deel van de respondenten (17.5%) heeft wel last (gehad) van lichamelijke en/of psychische klachten. De meerderheid van de respondenten is positief over het eigen welzijn; 69.4% voelt zich uitstekend, 21.8% is neutraal, en maar 8.8% van de respondenten voelt zich niet zo goed. Er wordt niet zoveel over het uitzendverleden gepraat; de gemiddelde score is een 3.79.

Een meerderheid van 57.4% van de respondenten voelt zich veteraan, een derde is neutraal en een minderheid van 10.9% voelt zich geen veteraan. Aan het contact met kameraden ($M = 2.53$) wordt gemiddeld iets meer belang gehecht dan aan het contact met Defensie of een voormalig krijgsmachtdeel of eenheid ($M = 2.90$). Bijna de helft van de respondent vindt contact met oude kameraden belangrijk en een derde vindt contact met Defensie belangrijk. 14.7% hecht geen belang aan contact met oude kameraden, en bijna een kwart van de respondenten vindt het hebben van contact met Defensie niet belangrijk.

De scores op de twee items met betrekking tot media-aandacht (de hoeveelheid en de toon) liggen zeer dicht bij elkaar. Deze twee items zijn voor de analyse samengevoegd. Een derde van de respondenten is positief over de media-aandacht, 38.6% is neutraal en 31.2% is negatief.

5.2 KRANTEN

Omdat het te verwachten is dat het oordeel van respondenten met betrekking tot de media afhankelijk is van welke media waarmee iemand in aanraking komt, is in de enquête gevraagd welke kranten de respondenten regelmatig lezen. Sommige respondenten gaven aan geen enkele krant te lezen, sommige lazen maar één krant en andere meerdere. Er zijn maximaal drie kranten opgenomen in het databestand. In onderstaande tabel is de te zien welke kranten gelezen worden door de respondenten. De regionale en lokale kranten worden het meest gelezen (272), gevolgd door de Telegraaf (141) en de gratis kranten (110).

Figuur 3 Aantal lezers per krant

Vervolgens is het de vraag of het lezen van een bepaalde krant van invloed is op het oordeel over de hoeveelheid media aandacht en de manier van berichtgeving met betrekking tot veteranenonderwerpen en of die lezers van bepaalde kranten zich significant meer of minder erkend voelen dan lezers van andere kranten.

Wanneer de kranten in een correlatietabel tegenover de mening over de media geplaatst wordt, blijken er geen significante correlaties te bestaan (zie tabel B in de bijlage). Het maakt voor de tevredenheid over de hoeveelheid media-aandacht en de toon van de media-aandacht dus niet uit welke krant iemand leest. Ook is er geen correlatie tussen de gelezen kranten en de ervaren erkenning en waardering. In verdere analyses hoeft dus geen rekening gehouden te worden met welke krant iemand leest.

5.3 ERVAREN ERKENNING EN WAARDERING

In de enquête is gevraagd in hoeverre de veteraan zich erkend voelt door zijn of haar omgeving, de samenleving, de berichtgeving in de media en de overheid. In onderstaande tabel is de gemiddelde score op deze vragen te zien (men kon antwoorden op een schaal van 1 tot 5, waarbij een lagere score meer ervaren erkenning en waardering betekent).

Gemiddeld voelen de respondenten zich het meest erkend door de omgeving ($M = 2.83$), gevolgd door de overheid ($M = 2.89$). Door de samenleving en media voelen de respondenten zich gemiddeld even veel erkend en gewaardeerd ($M = 3.08$). De gemiddelde scores liggen allemaal rond het neutrale punt. Minder dan de helft van de veteranen voelt zich echt erkend en gewaardeerd, velen antwoorden neutraal en een vrij groot deel voelt zich niet erkend en gewaardeerd (zie tabel 2).

Opvallend is, wanneer gekeken wordt naar tabel 2, dat meer veteranen zich door de samenleving en de media niet erkend voelen dan wel erkend. Bij de directe omgeving en de overheid is het andersom; meer veteranen voelen zich wel erkend dan niet erkend. De directe omgeving en de overheid doen het dus wat beter als het gaat om het geven van erkenning en waardering dat de samenleving en de media.

Na een betrouwbaarheidsanalyse van deze vier items blijkt dat één schaal voor erkenning en waardering gevormd kan worden (Cronbach's Alpha = .800). Dit is een groot voordeel voor de analyse; het is veel overzichtelijker om met één afhankelijke variabele te kunnen werken. Daarnaast is het ook theoretisch verantwoord; de vier bronnen van erkenning hangen sterk met elkaar samen en hebben invloed op elkaar. De gemiddelde score op de nieuwe schaal voor erkenning is ook in de tabel weergegeven ($M = 2.97$). In tabel 2 is te zien dat maar een derde van de veteranen zich echt erkend en gewaardeerd voelt. 47.1% antwoord neutraal en een kwart van de respondenten voelt zich niet erkend en gewaardeerd.

Tabel 1. Erkenning en waardering (N = 441)

	Gemiddelde	Standaard deviatie	Range
<i>Erkend/gewaardeerd door directe omgeving</i>	2.83	0.90	1 – 5
<i>Erkend/gewaardeerd door samenleving</i>	3.08	0.86	1 – 5
<i>Erkend/gewaardeerd door berichtgeving media</i>	3.08	0.94	1 – 5
<i>Erkend/gewaardeerd door overheid/Defensie</i>	2.89	1.04	1 – 5
<i>Nieuwe variabele erkenning en waardering</i>	2.97	0.74	1 – 5

Tabel 2. Percentages ervaren erkenning en waardering (N = 441)

	Eens	Neutraal	Oneens
<i>Erkend/gewaardeerd door directe omgeving</i>	31.7	50.3	18.0
<i>Erkend/gewaardeerd door samenleving</i>	21.0	52.8	26.0
<i>Erkend/gewaardeerd door berichtgeving media</i>	25.2	46.7	28.0
<i>Erkend/gewaardeerd door overheid/Defensie</i>	38.1	38.5	23.3
<i>Nieuwe variabele erkenning en waardering</i>	29.0	47.1	23.8

5.4 VERKLARENDE FACTOREN

Het is nu duidelijk dat een minderheid van de veteranen zich erkend en gewaardeerd voelt. Interessant is nu te kijken naar factoren die verschillen in ervaren erkenning en waardering tussen veteranen verklaren. Zo wordt duidelijk wat mogelijke oorzaken zijn van het gevoel niet erkend en gewaardeerd te worden; daar kan eventueel rekening mee gehouden worden in het te voeren beleid.

Aangezien geen duidelijke eerder getoetste theorieën/hypothesen aanwezig zijn, is niet van te voren duidelijk welke variabelen noodzakelijk zijn voor het model. Door middel van de zogenaamde *stepwise-methode* in SPSS wordt gezocht naar het meest eenvoudige en goed voorspellende model door significante variabelen stap voor stap toe te voegen (De Vocht, 2010). Met deze methode wordt duidelijk welke variabelen het beste een verklaring geven voor de variatie in ervaren erkenning. De verklaarde variantie wordt uitgedrukt in de zogenaamde 'R square'; het is het percentage van de afhankelijke variabele dat door de onafhankelijke variabelen wordt verklaard. Bij de interpretatie van de regressietabel wordt

verder rekening gehouden met de B (regressiecoëfficiënt), de standaard fout (S.E.) en de bèta's, deze bepalen de richting en de sterkte van invloed van de onafhankelijke variabelen.

Veel variabelen vallen door de stepwise-methode af en worden dus niet meegenomen in de analyse. Wanneer deze variabelen wel zouden worden meegenomen neemt de verklaringskracht van het model af, of is deze zelfs helemaal niet meer significant.

Wanneer de analyse wordt uitgevoerd voor de totale groep veteranen blijken zes variabelen een significant verband met ervaren erkenning en waardering te hebben. Het totale model (zie tabel C in de bijlage) is significant ($p = .000$, $R^2 = .301$). Allereerst de variabele 'veteraan zijn': deze heeft een positief significant verband met ervaren erkenning en waardering ($p = .000$). Veteranen die zich meer veteraan voelen, voelen zich meer erkend en gewaardeerd. Ook de tevredenheid media-aandacht heeft een significant verband met de ervaren erkenning en waardering ($p < .000$). Veteranen die een positievere mening hebben over de media-aandacht voelen zich meer erkend en gewaardeerd. Ook tussen het welzijn van de veteraan en de ervaren erkenning en waardering bestaat een positief significant verband ($p = .028$). Dit wil dus zeggen dat hoe beter iemand zich op dit moment voelt, des te meer die gene zich erkend en gewaardeerd voelt. Ook hoe iemand terugkijkt op de laatste missie heeft een significant verband met de ervaren erkenning en waardering; hoe positiever iemand terug kijkt op de missie, des te meer die persoon zich erkend en gewaardeerd voelt. Ten slotte bestaat ook een significant verband tussen de militaire status tijdens de laatste missie en de ervaren erkenning en waardering ($p = .018$). Er is een negatief verband, dus hoe hoger iemand scoort, hoe minder diegene zich erkend en gewaardeerd voelt. Hogere score betekent in dit geval dat iemand zelf gekozen heeft, dus de dienstplichtigen voelen zich meer erkend.

Vanwege het feit dat de groep oude veteranen in dit onderzoek oververtegenwoordigd is, zijn de regressieanalyses ook voor de groep oude en jonge veteranen apart gedaan. Wanneer deze aparte regressieanalyse uitgevoerd worden komen wat afwijkende resultaten naar boven. Zowel het model voor de oude veteranen ($p < .000$, $R^2 = .323$) als voor de jonge veteranen ($p = .001$, $R^2 = .351$) is significant. De tevredenheid over de media-aandacht blijft voor beide groepen een significante factor; veteranen die meer tevreden zijn over de media-aandacht, voelen zich ook meer erkend en gewaardeerd ($p < .000$). Het veteraan zijn en het terugkijken op de missie blijven bij de oude veteranen significant; veteranen die zich meer veteraan voelen ($p < .000$) en positiever terugkijken op hun missie ($p = .010$) voelen zich meer erkend en gewaardeerd. Voor de hypothese afgeleid uit het onderzoek van Ardon (2000), die stelt dat meer negatieve gevoelens leidt tot meer behoefte aan erkenning en waardering (en dus aan minder ervaren erkenning en waardering), wordt hier dus bevestiging gevonden. Maar in het model van de jonge veteranen zijn deze niet meer significant; nu is het succes van de missie ($p = .008$), het praten over het uitzendverleden ($p = .008$), het welzijn ($p = .032$) en de leeftijd ($p = .044$) significant. Veteranen die hun missie persoonlijk meer zinvol/succesvol vonden, voelen zich meer

erkend en gewaardeerd. Ook in dit model voor de jonge veteranen wordt dus een bevestiging gevonden voor de hypothese van Ardon (2000). Ook blijkt dat veteranen die meer praten over hun missie, zich meer erkend en gewaardeerd voelen. Ook het welzijn hangt samen met de ervaren erkenning en waardering; veteranen die zich beter voelen, voelen zich meer erkend en gewaardeerd. Tussen leeftijd en de ervaren erkenning en waardering is een negatief verband gevonden; dus hoe ouder de jonge veteraan is, hoe meer hij of zij zich erkend en gewaardeerd voelt.

Tabel 3. Lineair regressiemodel oude veteranen

	Model (R ² = .323)			
	B	S.E.	Bèta	p
<i>Totaal model</i>	.963	.201		.000**
<i>Tevredenheid over media-aandacht</i>	.363	.051	.393	.000**
<i>Veteraan zijn</i>	.292	.047	.346	.000**
<i>Terugkijken op de missie</i>	.125	.048	.144	.010*

Afhankelijke variabele = ervaren erkenning en waardering

* = $p < 0.05$

** = $p < 0.01$

Tabel 4. Lineair regressiemodel jonge veteranen

	Model (R ² = .351)			
	B	S.E.	Bèta	p
<i>Totaal model</i>	1.192	.345		.001**
<i>Tevredenheid over media-aandacht</i>	.327	.062	.381	.000**
<i>Missie persoonlijk succesvol</i>	.147	.055	.202	.008**
<i>Praten over uitzendverleden</i>	.153	.057	.193	.008**
<i>Welzijn</i>	.119	.055	.159	.032*
<i>Leeftijd</i>	-.008	.004	-.143	.044*

Afhankelijke variabele = ervaren erkenning en waardering

* = $p < 0.05$

** = $p < 0.01$

5.5 GEBRUIK VAN DIENSTEN EN DEELNAME AAN ACTIVITEITEN

In deze paragraaf wordt uiteengezet van welke instrumenten en diensten de veteranen gebruik maken. Zie voor een overzicht tabel 5.

Een ruime meerderheid van de respondenten maakt geen gebruik van financiële compensaties; dit is te begrijpen, deze compensaties zijn alleen van toepassing voor hele specifieke groepen (zoals oud KNIL-militairen of militair geïnvallideerden). Ook van zorgfaciliteiten wordt weinig gebruikgemaakt; maar 5% van de respondenten maakt er gebruik van of heeft er gebruik van gemaakt.

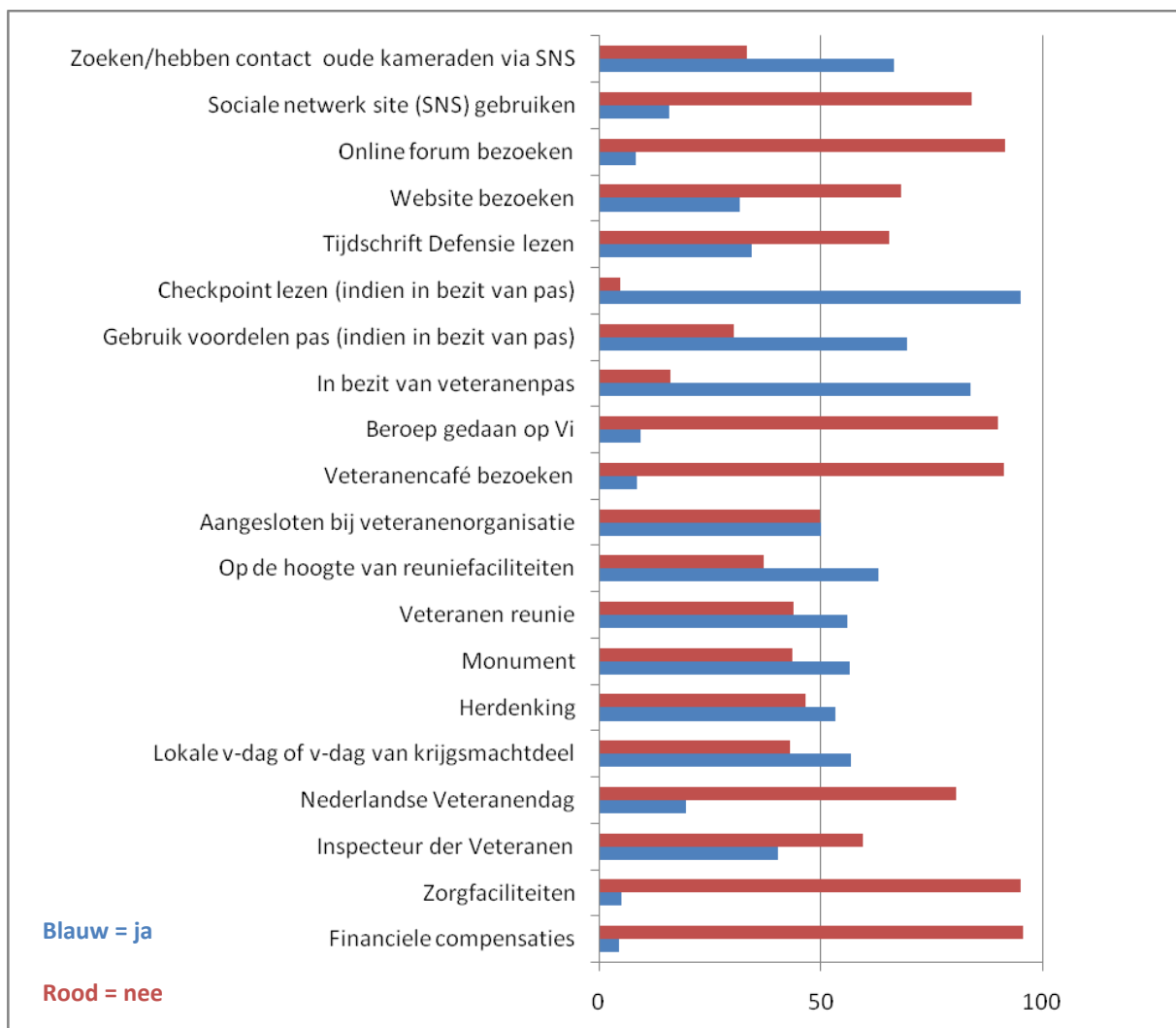
De Inspecteur der Veteranen is bij een minderheid bekend (40.4%), de rest heeft nog nooit van het bestaan van deze inspecteur gehoord. Van de respondenten heeft 19.5% weleens de Nederlandse Veteranendag in Den Haag bezocht en meer dan de helft van de respondenten (56.9%) heeft weleens een lokale veteranendag of een veteranendag van een krijgsmachtdeel bezocht.

Ook herdenkingen, monumenten en reünies zijn door een meerderheid van de respondenten weleens bezocht. Het feit dat de overheid reüniefaciliteiten biedt, is bij 63% van de respondenten bekend.

De helft van de veteranen is aangesloten bij een veteranenorganisatie. Een kleine groep van 8.6% bezoekt weleens een veteranencafé. Een minderheid van 9.5% geeft aan wel eens een beroep te hebben gedaan op het Veteraneninstituut. Echter, 83.7% heeft een veteranenpas, die bij het Veteraneninstituut aangevraagd moet worden. Waarschijnlijk denkt met bij het beroep doen op het Vi dus aan andere dingen dan het aanvragen van een veteranenpas. Van de mensen die een pas heeft, maakt 69.5% weleens gebruik van de voordelen die aan de pas verbonden zijn en leest 95.2% weleens de Checkpoint.

Defensietijdschriften zijn een stuk minder populair; maar een derde (34.5%) van de respondenten leest zo'n tijdschrift weleens. Wederom een derde (31.7%) bezoekt weleens een website gerelateerd aan Defensie of het veteraan zijn. Online fora worden maar door 8.2% van de respondenten gebruikt. Sociale netwerksites zijn wat populairder; 15.9% van de respondenten maakt hier gebruik van. Van de respondenten die gebruikmaken van sociale netwerksites zoekt tweederde wel eens contact met oude kameraden via deze sites. De gegevens zullen waarschijnlijk iets vertekend zijn door het feit dat de groep oudere veteranen oververtegenwoordigd is; zij zullen minder snel gebruikmaken van de mogelijkheden die het internet biedt.

Tabel 5. *Gebruik van diensten een deelname aan activiteiten (N = 441)*

Naast deze beschrijving is het interessant om op sommige aspecten wat dieper in te gaan; bijvoorbeeld verschillen tussen jonge en oude veteranen. Wellicht zijn er verschillen te vinden in het gebruik van bepaalde diensten of deelname aan activiteiten; met behulp van correlatie analyses wordt een aantal verbanden uitgelicht.

Veteranendagen

Wanneer gekeken wordt naar het verband tussen het bezoeken van de Nederlandse Veteranendag en de verschillende veteranengeneraties, blijkt dat er geen significant verband aanwezig is. Het maakt voor het bezoeken dus niet uit van welke generatie de veteraan is. Wat wel naar voren komt is dat mensen die de Veteranendag in Den Haag nooit bezocht hebben, zich significant minder erkend voelen ($p = .008$).

Wanneer gekeken wordt naar lokale veteranendagen en veteranendagen van krijgsmachtdeel wordt wel een significant verband gevonden tussen de generatie waartoe

de veteraan behoort en het bezoeken van een veteranendag ($p < .000$); jongere veteranen bezoeken dit soort veteranendagen minder dan oude veteranen.

Tussen het bezoeken van deze dagen en de ervaren erkenning en waardering, wordt in tegenstelling tot bij de Nederlandse Veteranendag, geen significant verband gevonden. Deze dagen lijken dus geen relatie met ervaren erkenning en waardering te hebben. Een mogelijke verklaring zou kunnen zijn dat deze dagen kleinschaliger, onbekender en niet publiek zijn, waardoor het algehele gevoel van erkenning niet echt significant zal toenemen.

De veteranenpas en veteranenorganisaties

Uit de literatuur blijkt dat oude veteranen vaker een veteranenpas hebben. Ook in dit onderzoek wordt dit bevestigd. Oude veteranen hebben significant vaker een pas dan de generaties jonge veteranen ($p < .000$). De veteranenpas is bedoeld als een tastbare vorm van erkenning voor veteranen. Voelen de veteranen die een pas hebben zich ook daadwerkelijk meer erkend en gewaardeerd? Wanneer een correlatietabel wordt gemaakt, blijkt inderdaad dat veteranen zonder de pas zich minder erkend en gewaardeerd voelen ($p = .001$) (dit geldt ook wanneer de analyse wordt uitgevoerd voor alleen de groep jonge of oude veteranen).

Ook in het geval van veteranenorganisaties blijkt dat oude veteranen vaker aangesloten zijn ($p < .000$). Tussen het aangesloten zijn bij een organisatie en de ervaren erkenning en waardering is geen significant verband gevonden.

Tabel 6. Correlaties tussen gebruik, generatie en ervaren erkenning en waardering

		Generatie (jong/oud)	Ervaren erkenning en waardering
Bezoeken van Nederlandse veteranendag	<i>Pearson Correlation</i>	-.054	-.126
	<i>p</i>	.257	.008**
Bezoeken lokale veteranendagen en veteranendagen van krijgsmachtdelen	<i>Pearson Correlation</i>	-.390	-.067
	<i>p</i>	.000**	.159
In bezit van veteranenpas	<i>Pearson Correlation</i>	-.382	-.161
	<i>p</i>	.000**	.001**
Veteranenorganisaties	<i>Pearson Correlation</i>	-.220	-.052
	<i>p</i>	.000**	.275

* = $p < 0.05$

** = $p < 0.01$

5.6 OORDEEL OVER VETERANENBELEID

In onderstaande tabel is te zien hoeveel veteranen het met een bepaalde stelling over het veteranenbeleid eens of oneens zijn. Ook wordt het percentage respondenten dat 'weet niet' geantwoord heeft getoond in de tabel.

De meeste scores liggen tussen neutraal (3) en mee eens (2); de respondenten zijn dus redelijk positief over de instrumenten die gefaciliteerd worden. De mening over het uitdragen van kennis is een uitzondering; een kwart van de respondenten vindt dat dit niet voldoende is. Over de inhoud van het tijdschrift Checkpoint zijn de meeste veteranen positief (68.6%).

Bij elk instrument is er een percentage respondenten dat 'weet niet' geantwoord heeft. Vooral bij het item over de Inspecteur der Veteranen, de belangenbehartigers, de cafés en het onderzoek wordt relatief vaak 'weet niet' geantwoord. Wat betreft de Inspecteur der Veteranen is dit logisch; een groot deel van de respondenten gaf immers aan nog nooit van deze functionaris gehoord te hebben. Ook het hoge percentage bij het item over de belangenbehartigers is te begrijpen; veteranen die daar zelf niet zo dicht bij betrokken zijn, zullen hier geen goed zicht op hebben en dus 'weet-niet' antwoorden. Voor het item over de inzet voor cafés geldt ten eerste dat maar weinig respondenten cafés bezoeken. Daarnaast geldt net als voor het item over de belangenbehartigers dat lang niet alle veteranen goed zicht zullen hebben op wat er precies voor cafés gedaan wordt. Het feit dat veel respondenten 'weet niet' antwoorden hangt waarschijnlijk samen met het feit dat veel respondenten vinden dat er te weinig gedaan wordt aan het uitdragen van kennis.

Tabel 7. Meningen over veteranenbeleid (N = 441)

	Mee eens (%)	Neutraal (%)	Niet mee eens (%)	Weet niet (%)
<i>Er worden voldoende zorgfaciliteiten voor veteranen geboden.</i>	27.9	38.1	7.7	26.3
<i>Er worden voldoende eretekens (zoals de Veteranenspeld) en onderscheidingen verstrekt.</i>	49.0	29.7	8.6	12.7
<i>De Inspecteur der Veteranen spant zich in voldoende mate in voor veteranen.</i>	20.7	38.0	4.1	37.2
<i>Er worden voldoende evenementen/dagen voor veteranen georganiseerd.</i>	51.1	30.5	10.7	14.1
<i>Ik ben tevreden over de invulling van veteranendagen en evenementen.</i>	42.5	32.7	3.4	21.3
<i>De overheid zet zich in voldoende mate in voor herdenkingen.</i>	54.3	30.2	5.0	10.4
<i>De overheid zet zich in voldoende mate in voor monumenten.</i>	45.5	33.4	4.6	16.5

	Mee eens (%)	Neutraal (%)	Niet mee eens (%)	Weet niet (%)
<i>De overheid biedt genoeg faciliteiten voor het organiseren van reünies.</i>	39.5	34.1	4.4	22.0
<i>Het Veteraneninstituut spant zich in voldoende mate in voor veteranen.</i>	58.1	24.4	3.0	14.5
<i>Ik ben tevreden over de kwaliteit van dienstverlening van het Veteraneninstituut.</i>	46.1	31.1	4.3	18.4
<i>Ik ben tevreden over de mogelijkheden die aan de veteranenpas verbonden zijn.</i>	48.2	28.9	7.3	15.6
<i>Ik ben tevreden over de inhoud van het tijdschrift Checkpoint</i>	68.6	15.5	3.5	12.4
<i>De overheid houdt voldoende rekening met belangenbehartigers van veteranen (verenigingen, vakbonden).</i>	20.5	41.1	5.4	32.9
<i>Het Veteraneninstituut/Defensie besteedt voldoende aandacht aan veteranencafé's.</i>	14.3	39.1	4.1	42.4
<i>Er wordt voldoende onderzoek gedaan naar veteranen en hun missies.</i>	19.5	35.7	13.9	30.8
<i>Kennis over veteranen en hun missies wordt in voldoende mate uitgedragen naar een breed publiek.</i>	16.4	36.8	25.0	21.8
<i>De overheid zet zich in voldoende mate in voor positieve beeldvorming over veteranen.</i>	34.1	40.5	13.0	12.5
<i>Via boeken, films en tentoonstellingen is er voldoende aandacht voor veteranen.</i>	34.3	40.9	12.5	12.2

Er wordt soms gedacht dat het veteranenbeleid zich te veel richt op de oudere generaties veteranen. Het is dus interessant te bekijken of jonge en oude veteranen ook significant verschillende meningen hebben over het veteranenbeleid. Met correlatie analyses wordt bij vier instrumenten een significant verband met de generatie gevonden.

Jonge veteranen zijn meer tevreden over de zorg dan oude veteranen ($p = .016$). Een mogelijke verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat jonge veteranen met betere zorg in aanraking zijn gekomen omdat dit sinds 20 jaar in het veteranenbeleid geregeld is. Voor die tijd was er nauwelijks speciale zorg. Over de invulling van evenementen zijn oudere veteranen meer tevreden ($p = .012$). Ook over de mogelijkheden van de veteranenpas ($p = .049$) en de inhoud van de Checkpoint ($p = .000$) zijn de oudere veteranen meer tevreden dan de jongere.

Tabel 8. Correlaties tussen meningen en generatie

		Generatie (jong/oud)
Zorg	<i>Pearson Correlation</i>	-.161
	<i>p</i>	.016*
Invulling van evenementen	<i>Pearson Correlation</i>	.135
	<i>p</i>	.012*
Mogelijkheden veteranenpas	<i>Pearson Correlation</i>	.102
	<i>p</i>	.049*
Inhoud Checkpoint	<i>Pearson Correlation</i>	.229
	<i>p</i>	.000**

* = $p < 0.05$

** = $p < 0.01$

5.7 HET BELANG VAN BELEID VOOR DE VETERANENPOSITIE

In de enquête is de respondenten gevraagd de drie instrumenten aan te kruisen die voor hen de belangrijkste en minst belangrijke rol spelen in de door hen ervaren erkenning en waardering. In onderstaande tabel is per beleidsinstrument aangegeven voor hoeveel veteranen dat instrument één van de drie belangrijkste of minst belangrijke instrumenten is.

Meteen valt op dat alle instrumenten in de tabel voorkomen; ieder instrument is dus voor sommige veteranen het meest belangrijk en voor andere het minst.

Instrumenten die door veel veteranen belangrijk gevonden worden zijn herdenkingen (139), reünies (153), de Nederlandse Veteranendag (111) en de veteranenpas (232). Voor veel veteranen zijn financiële compensaties (184), de Inspecteur der Veteranen en eretekens (beide 110), de media en veteranenorganisaties/cafés één van de minst belangrijke instrumenten.

Uit deze tabel blijkt dat de oude veteranen herdenkingen, reünies, lokale veteranendagen en de veteranenpas vaker als één van de belangrijkste instrumenten noemen dan de jonge veteranen. Jonge veteranen noemen financiële compensaties, zorg, eretekens en onderzoek vaker als belangrijkste instrument dan oude veteranen.

Veel oude veteranen noemen financiële compensaties, de media en veteranenorganisaties als instrumenten die de minst belangrijke rol spelen in de door hen ervaren erkenning en waardering. Ook zorgfaciliteiten en eretekens worden relatief vaak genoemd als minst belangrijk. De veteranenpas wordt maar door drie respondenten genoemd als een van de meest onbelangrijke dingen. Ook bij de jonge veteranen is er maar een klein aantal die de

pas als minst belangrijke noemt (14). De financiële compensaties en de veteranenorganisaties worden ook bij deze groep vaak als minst belangrijk bestempeld (al zijn het wel aanzienlijk minder respondenten die deze optie aankruisen in vergelijking met het aantal oude veteranen). Zorg wordt door maar weinig jonge veteranen als minst belangrijk genoemd.

Tabel 9. Percentage meest en minst belangrijke instrumenten voor veteranenpositie (exacte aantallen tussen haakjes)

	<i>Meest belangrijk oude veteranen</i>	<i>Meest belangrijk jonge veteranen</i>	<i>Minst belangrijk oude veteranen</i>	<i>Minst belangrijk jonge veteranen</i>
<i>Financiële compensaties</i>	2.8 (23)	6.9 (31)	16.3 (125)	12.9 (59)
<i>Zorgfaciliteiten</i>	2.6 (21)	9.7 (44)	10.3 (79)	4.4 (20)
<i>Inspecteur der Veteranen</i>	0.7 (6)	0.7 (3)	7.7 (59)	11.2 (51)
<i>Eretkens</i>	4.8 (39)	12.0 (54)	9.2 (70)	8.8 (40)
<i>Herdenkingen</i>	12.2 (99)	8.8 (40)	1.7 (13)	2.9 (13)
<i>Monumenten</i>	3.8 (31)	2.7 (12)	3.4 (26)	6.4 (29)
<i>Reünies</i>	15.6 (126)	8.0 (36)	2.4 (18)	4.8 (22)
<i>De media</i>	2.6 (21)	4.4 (20)	11.9 (91)	9.4 (43)
<i>Nederlandse Veteranendag</i>	7.7 (62)	8.6 (39)	4.3 (33)	2.4 (11)
<i>Lokale veteranendagen</i>	9.1 (74)	5.1 (23)	4.3 (33)	10.5 (48)
<i>Veteranendagen van krijgsmachtdelen</i>	5.8 (47)	4.0 (18)	5.1 (39)	5.3 (24)
<i>Het Veteraneninstituut</i>	6.6 (53)	8.0 (36)	1.4 (11)	1.3 (6)
<i>Veteranenpas</i>	22.4 (181)	11.3 (51)	0.4 (3)	3.1 (14)
<i>Veteranenorganisaties/café's</i>	1.0 (8)	1.3 (6)	13.3 (102)	12.9 (59)
<i>Onderzoek</i>	2.2 (18)	8.6 (39)	8.2 (63)	3.7 (17)

5.8 WENSEN EN BEHOEFTE

In onderstaande tabel staan de opties voor wensen en behoeften die de respondenten aan konden kruisen in de enquête. Per optie is aangegeven welk percentage van de respondenten deze optie heeft aangekruist. Iedere optie is weleens aangekruist. De wens dat de samenleving beter op de hoogte moet zijn van veteranen en hun missies is het vaakst aangekruist; door 39.2% van de respondenten. Ook vindt ongeveer een kwart van de respondenten dat er meer persoonlijk contact tussen de overheid en veteranen moet komen, 19.5% vindt dat de overheid en het Veteraneninstituut de veteranen actiever moeten benaderen.

Opvallend is ook dat 25.9% van de respondenten vindt dat veteranen meer ingeschakeld moeten worden bij voorlichting op scholen of bedrijven. Het momenteel lopende scholenproject (zie paragraaf 3.4.1) is blijkbaar nog niet genoeg, of nog niet genoeg bekend.

Van de respondenten geeft 16.8% aan dat men zou willen dat er meer nadruk ligt op lokale in plaats van landelijke activiteiten; dit komt overeen met de bezoekersaantallen; onder de respondenten worden lokale evenementen veel vaker bezocht dan de landelijke Veteranendag.

Een organisatie voor arbeidsbemiddeling ten behoeve van veteranen is volgens 17.2% van belang. De grote meerderheid heeft hier dus geen behoefte aan; mogelijk heeft de meerderheid dus geen problemen ondervonden bij het zoeken naar een nieuwe baan na de carrière bij Defensie.

Een prominentere rol van de Inspecteur der Veteranen wordt maar door 9.8% van de respondenten aangekruist; ondanks het feit dat de Inspecteur bij velen niet bekend is. Velen denken dus blijkbaar dat deze Inspecteur weinig toegevoegde waarde heeft.

Ten slotte heeft een deel van de respondenten nog een andere wens of behoefte aangegeven. De wensen die door meerdere veteranen genoemd worden zullen nu kort besproken worden. De overige wensen en behoeften zijn terug te vinden in de bijlage (tabel D).

Allereerst noemde een aantal veteranen dat de samenleving beter op de hoogte zou moeten zijn van oude missies. Zij hebben het gevoel dat recente missies veel meer aandacht krijgen, wat niet in verhouding staat. Ook geeft een aantal Nieuw-Guineaveteranen specifiek aan dat zij meer aandacht zouden willen voor hun missie, bijvoorbeeld via de televisie of films. Dit kwam ook al naar voren in het onderzoek van Ardon (2000) onder Nieuw-Guineaveteranen. Wat ook meerdere malen genoemd wordt, is de wens dat het makkelijker zou moeten zijn om oude kameraden op te zoeken. Zowel jonge als oude veteranen noemen dit; er zou hulp bij moeten zijn of een gemakkelijk zoekstelsel. Kortage op het openbaar vervoer of gratis openbaar vervoer voor veteranen is ook een populaire wens.

Ten slotte noemt een aantal jonge veteranen dat er meer aandacht voor hen zou moeten zijn en dat zij graag meer eigentijds benaderd zouden willen worden.

Tabel 10. Wensen en behoeften van veteranen

	Is een wens van de veteraan (%)
<i>De overheid en het Vi moeten veteranen actiever benaderen</i>	19.5
<i>Er moet meer persoonlijk contact komen tussen de overheid en veteranen</i>	23.6
<i>De samenleving moet beter op de hoogte zijn van veteranen en hun missies</i>	39.2
<i>Er moet meer nadruk liggen op lokale in plaats van landelijke activiteiten</i>	16.8
<i>Er moeten meer evenementen voor veteranen van specifieke missies in plaats van voor veteranen in het algemeen zijn</i>	14.5
<i>Veteranen dienen meer ingeschakeld te worden bij voorlichting op scholen of bedrijven</i>	25.9
<i>Er dient een organisatie voor arbeidsbemiddeling ten behoeve van veteranen te komen</i>	17.2
<i>De Inspecteur der Veteranen moet een prominentere rol hebben</i>	9.8
<i>Andere wens/behoefte</i>	15.0

Naast deze beschrijving wordt hieronder ingegaan op verschillen tussen generaties veteranen. Het is interessant te toetsen of jongere veteranen andere behoeften hebben dan de oudere veteranen; met name omdat het beleid de afgelopen twintig jaar nauwelijks veranderd is ondanks de veranderende groep veteranen. Met behulp van correlatieanalyses is per optie bekeken of er een significant verband is met de periode waarin iemand is uitgezonden (jonge of oude veteraan zijn). Uit deze analyse blijkt dat maar twee opties een significant verband vertonen; de optie om meer lokale in plaats van landelijke initiatieven te organiseren en de optie om meer evenementen voor veteranen van specifieke missies te organiseren.

In tabel 11 is te zien dat er een significant negatief verband is tussen de tijd waarin iemand is uitgezonden en de optie 'nadruk op lokale in plaats van landelijke initiatieven' ($p < .000$). Dit wil zeggen dat oudere veteranen meer behoefte hebben aan deze optie. Dit zou samen kunnen hangen met de mobiliteit van de groep oudere veteranen; het is voor hen wellicht lastig om het hele land door te reizen. Ook de wens voor meer voorzieningen binnen het

openbaar vervoer die door een aantal veteranen genoemd wordt kan hiervoor een verklaring bieden.

Tussen de optie 'meer evenementen voor veteranen van specifieke missies in plaats van veteranen in het algemeen' en de periode waarin iemand is uitgezonden is een positief significant verband gevonden ($p = .003$). Jongere veteranen hebben dus vaker behoefte aan evenementen voor veteranen van specifieke missies dan oudere veteranen. Wellicht komt dit door de relatieve onbekendheid van veel kleinere recente missies; veteranen die aan dit soort missies hebben deelgenomen willen hier misschien meer aandacht voor. Vaak gaan de gedachten bij 'veteranen in het algemeen' toch al gauw uit naar de oudere veteranen die in grote oorlogen gediend hebben.

Voor de andere opties is geen significant verband gevonden met generatie van de respondenten.

Tabel 11. Correlaties tussen wensen en behoeften en de generatie (N = 441)

		Generatie (jong/oud)
<i>Nadruk op lokale i.p.v. landelijke initiatieven</i>	<i>Pearson Correlation</i>	-.185
	<i>p</i>	.000**
<i>Meer evenementen voor veteranen van specifieke missies i.p.v. voor veteranen in het algemeen</i>	<i>Pearson Correlation</i>	.139
	<i>p</i>	.003**

* = $p < 0.05$

** = $p < 0.01$

Wanneer ten slotte gekeken wordt naar de relatie tussen het *aantal* wensen en behoeften en de door veteranen ervaren erkenning, blijkt daar geen significant verband te bestaan ($r = .081$, $p = .092$). Het is dus niet zo dat mensen die zich meer erkend en gewaardeerd voelen, minder wensen en behoeften hebben.

6. DISCUSSIE EN CONCLUSIE

Het eerste doel van dit onderzoek is het krijgen van inzicht in de mate waarin veteranen zich erkend en gewaardeerd voelen, en achterhalen welke factoren eventuele verschillen in ervaren erkenning kunnen verklaren. Een tweede doel is het in kaart brengen van het oordeel over het veteranenbeleid. Door te vragen naar de meningen over het veteranenbeleid, of men daadwerkelijk van de beleidsinstrumenten gebruik maakt en of er nog andere wensen en behoeften zijn is een beeld van het oordeel geschetst. Dit alles om beleidsaanbevelingen te kunnen doen.

De gegevens die verkregen zijn door middel van de enquête ingevuld door 411 veteranen zijn geanalyseerd met SPSS (zie paragraaf 4.4). Deze resultaten zullen nu op een rij gezet en geïnterpreteerd worden. De deelvragen van dit onderzoek zullen een voor een beantwoord worden. Ook zullen andere interessante verbanden die gevonden zijn aan de orde komen. De resultaten worden gekoppeld aan de literatuur en enkele discussiepunten zullen besproken worden. Tot slot wordt een antwoord gegeven op de hoofdvraag; er worden aanbevelingen gedaan.

6.1 RESULTATEN

De eerste deelvraag van dit onderzoek luidt: *In hoeverre voelen Nederlandse veteranen zich erkend en gewaardeerd door hun directe omgeving, de samenleving, de media en de overheid?* Uit de resultaten komt naar voren dat een minderheid van de veteranen zich echt erkend en gewaardeerd voelt. Bijna de helft van de respondenten antwoordde neutraal en bijna een kwart gaf aan zich echt niet erkend en gewaardeerd te voelen.

De vragen die hieruit voortvloeien zijn: *Zijn er verschillen tussen ervaren erkenning en waardering van veteranen?* en: *Welke factoren verklaren de verschillen in de ervaren erkenning en waardering van veteranen?* Er zijn factoren gevonden die verschillen in ervaren erkenning en waardering verklaren en het blijkt dat voor oude veteranen andere factoren van invloed zijn dan voor jonge veteranen. De factor 'tevredenheid over media-aandacht' is voor beide groepen veteranen van significant belang; veteranen die meer tevreden zijn over de media-aandacht, voelen zich meer erkend en gewaardeerd. Voor oude veteranen zijn verder de factoren 'veteraan zijn' en 'terugkijken op de missie' significant. Een oude veteraan die zich meer veteraan voelt, voelt zich meer erkend en gewaardeerd, en een oude veteraan die positiever terugkijkt op de missie, voelt zich meer erkend en gewaardeerd. Voor de jonge veteranen zijn een aantal andere factoren van belang; of de veteraan zijn of haar missie persoonlijk succesvol/zinvol vond, of de veteraan veel praat over de missie, het welzijn van de veteraan en de leeftijd. Veteranen die hun missie meer succesvol/zinvol vinden, die meer praten over hun missie en die zich beter voelen, voelen zich meer erkend en gewaardeerd. De oudere jonge veteranen voelen zich meer erkend en gewaardeerd dan de jongere jonge veteranen.

In het tweede gedeelte van het onderzoek is dieper ingegaan op het oordeel van veteranen over het veteranenbeleid. De vraag luidt: *Welke meningen hebben Nederlandse veteranen ten aanzien van de verschillende instrumenten in het kader van het beleid ten behoeve van erkenning en waardering?* Om deze vraag te beantwoorden zijn vier deelvragen opgesteld.

Allereerst: *Over welke instrumenten oordelen zij positief en over welke negatief?* Uit de analyse blijkt dat de respondenten over het algemeen positief zijn over het beleid. Alleen over de hoeveelheid kennis over veteranen die uitgedragen wordt zijn meer veteranen negatief dan positief (hierop zal in paragraaf 6.4 nog worden ingegaan). Wanneer gekeken wordt naar verschillen tussen jong en oud blijkt dat jonge veteranen meer tevreden zijn over de zorg; zij hebben ook meer te maken gehad met het zorgbeleid van de afgelopen twintig jaar. Voor de oude veteranen was er destijds vrijwel niets. Oudere veteranen blijken significant meer tevreden over de invulling van evenementen, de mogelijkheden van de veteranenpas en de inhoud van de Checkpoint.

De tweede vraag luidt: *Van welke beleidinstrumenten maken de veteranen daadwerkelijk gebruik?* Van zorgfaciliteiten en financiële compensaties wordt maar door weinig respondenten gebruik gemaakt; maar dit zijn dan ook voorzieningen voor kleine/speciale groepen veteranen. Reünies, monumenten en herdenkingen worden door een meerderheid bezocht. Tweederde van de respondenten is op de hoogte van de geboden reüniefaciliteiten. Ook veteranendagen worden vaak bezocht; de Nederlandse Veteranendag is door een vijfde van de respondenten wel eens bezocht, de lokale veteranendagen door zo'n 60% van de respondenten. De lokale veteranendagen blijken vooral populair onder de groep oude veteranen.

De helft van de veteranen is lid van een veteranenorganisatie. Maar weinig veteranen bezoeken weleens een veteranencafé. De veteranenpas is wel heel populair; zo'n 85% van de veteranen in dit onderzoek heeft een pas. Twee derde van die pas-bezitters maakt ook gebruik van de voordelen die aan de pas verbonden zijn, zoals de gratis treinkaartjes. Defensietijdschriften worden maar door een derde van de respondenten gelezen, en ook een derde van de respondenten bezoekt wel eens een aan Defensie gerelateerde website. Een kleine groep bezoekt weleens een forum met betrekking tot het veteraan zijn. Sociale netwerksites als hyves.nl worden door wat meer respondenten bezocht (16%). Van die gebruikers zoekt twee derde weleens contact met oude kameraden.

De derde vraag luidt: *Welke beleidsinstrumenten ervaren veteranen als erkenning en waardering voor hun militaire inzet en hun positie als veteraan?* Beleidsinstrumenten die door veel veteranen genoemd werden zijn herdenkingen, reünies, de Nederlandse Veteranendag en de veteranenpas. De veteranenpas wordt ook maar door weinig veteranen als minst belangrijk instrument genoemd. Er zijn wat verschillen tussen jonge en oude veteranen aan het licht gekomen. Jonge veteranen vinden financiële compensaties, zorg, eretekens en onderzoek vaker belangrijk. Oude veteranen vinden herdenkingen, reünies en lokale veteranendagen vaker belangrijk voor de erkenning en waardering voor hun positie als

veteraan. Alle instrumenten zijn dus voor sommige veteranen erg belangrijk, en voor andere juist weer niet. De Inspecteur der Veteranen komt wel duidelijk naar voren als onbelangrijk. Ook financiële compensaties en veteranenorganisaties zijn voor veel veteranen het minst belangrijk. De veteranenpas is een van de meest belangrijke aspecten voor de ervaren erkenning en waardering. Ook de veteranendagen, reünies en herdenkingen zijn voor veel veteranen belangrijk.

De laatste vraag luidt: *Wat zijn wensen en behoeften van veteranen waar het huidige beleid niet aan voldoet?* De wens dat de samenleving beter op de hoogte moet zijn over veteranen en hun missies werd het meest genoemd. Ook de wens dat er meer persoonlijk contact moet zijn tussen veteranen en de overheid werd vaak genoemd. Daarmee hangt samen dat veel veteranen een actievere benadering van de overheid en het Veteraneninstituut zouden willen. Een opvallend resultaat was dat een kwart van de respondenten wenst dat veteranen meer worden ingeschakeld bij voorlichting op scholen of bedrijven, ondanks het lopende scholenproject (hierop zal in paragraaf 6.4 verder worden ingegaan). Uit de analyse blijkt dat oude veteranen meer lokale activiteiten willen en dat jongere veteranen graag meer initiatieven voor specifieke missies zouden zien. Andere wensen die door meerdere respondenten genoemd werden zijn korting in het openbaar vervoer of gratis openbaar vervoer en hulp bij het zoeken van kameraden. Op deze wensen zal ook bij de beantwoording van de hoofdvraag in paragraaf 6.4 dieper worden ingegaan.

6.2 KORTE TERUGKOPPELING

Uit de literatuurstudie bleek dat er relatief weinig onderzoek gedaan is naar de door veteranen ervaren erkenning en waardering. Er bestaan dan ook geen algemene theorieën over de totale veteranenpopulatie. Op basis van verschillende (kleinschalige) onderzoeken is een conceptueel model opgesteld met mogelijke verklarende factoren. Zoals hierboven al besproken is bleken maar een paar van deze factoren daadwerkelijk een significant effect te hebben op de door veteranen ervaren erkenning en waardering.

De hypothese van Ardon (2000), die stelt dat veteranen die negatiever terugkijken op hun missie zich minder erkend en gewaardeerd voelen, werd in dit onderzoek bevestigd. Uit onderzoek van Dekker (2004) kwam onder andere naar voren dat veteranen een voorkeur hebben voor immateriële (beleids)instrumenten ter bevordering van erkenning. Ook in dit onderzoek komt deze trend naar voren; herdenkingen en veteranendagen zijn bijvoorbeeld voor veel veteranen belangrijk. Volgens Dekker (2004) waren ook eretekens belangrijk, dat komt in dit onderzoek niet zo sterk terug. De veteranenpas, een ander materieel instrument, is daarentegen wel erg belangrijk voor veteranen. Het is mogelijk dat de pas de laatste jaren steeds belangrijker geworden is; in de tijd dat het onderzoek van Dekker werd uitgevoerd speelde de pas wellicht minder een rol.

Ook bevindingen van Wagenaar en collega's (Wagenaar et al., 2005), bijvoorbeeld dat veteranen willen dat de samenleving beter op de hoogte is over missies en

veteranenonderwerpen en dat veteranen meer persoonlijk contact met Defensie willen, is in dit onderzoek bevestigd.

In de literatuurstudie is ook kort de erkenning en waardering vanuit de samenleving besproken. Daaruit kwam naar voren dat zo'n 75% van de mensen (zeer) veel waardering heeft voor de Nederlandse veteranen (Elands & Schoeman, 2009). Ondanks dit feit voelt een groot gedeelte van de veteranen zich niet erkend en gewaardeerd, de waardering die er is komt dus niet aan bij alle veteranen. Hierop zal verder worden ingegaan in paragraaf 6.4.

6.3 DISCUSSIE

In deze paragraaf zullen een aantal kanttekeningen bij dit onderzoek geplaatst worden en zullen aanbevelingen voor vervolg onderzoek gedaan worden.

Allereerst is het belangrijk dat in dit onderzoek de groep oudere veteranen oververtegenwoordigd is. Ook moet er rekening mee gehouden worden dat een groot deel van de veteranen die verzocht is mee te doen aan de enquête, niet meegedaan heeft. Een aantal heeft de enquête teruggestuurd met opgaaf van reden, maar er blijft een groep over waarvan niet bekend is waarom zij niet hebben deelgenomen aan de enquête. Het is denkbaar dat het hier om een groep veteranen gaat die niet met het veteraan zijn bezig is, wanneer dit het geval is, is dit dus niet negatief voor dit onderzoek. Het is ook denkbaar dat het om een groep veteranen gaat die zich niet gewaardeerd voelt, maar ook niet in contact komt met bijvoorbeeld het Veteraneninstituut. Dan is het dus wel jammer dat die groep niet in het onderzoek zit.

Een ander punt is dat de verklarende modellen maar ongeveer een derde van de varantie in ervaren erkenning en waardering verklaren; er moeten dus nog meer factoren zijn die verschillen in ervaren erkenning en waardering verklaren. Deze kunnen essentieel zijn voor het al dan niet slagen van beleid, en er is dus meer onderzoek nodig om deze factoren op te sporen.

Mijn belangrijkste aanbeveling voor vervolgonderzoek is dat er meer kwantitatief onderzoek gedaan wordt naar de meningen, wensen en behoeften van veteranen. Het is belangrijk dat er een goede kwantitatieve basis is waarop beslissingen over het te voeren beleid genomen worden. Speciale aandacht zal daarbij ook steeds meer voor de groeiende groep jongere veteranen van belang zijn. Het onderzoek zal steeds specifiekere kunnen worden; wanneer uit onderzoek bepaalde meningen, wensen of behoeften naar voren komen, kan daar in vervolgonderzoek dieper op ingegaan worden. Eventueel ondersteund met interviews ontstaat dan een duidelijk beeld. Aangezien de groep veteranen telkens veranderd zal dit soort onderzoek ook regelmatig uitgevoerd moeten worden. Het online veteranenpanel dat het Veteraneninstituut op aan het zetten is is een stap in de goede richting. Al brengen online onderzoeken ook weer veel nadelen met zich mee, zoals het risico dat een hele specifieke groep veteranen ondervraagd wordt. Het is erg belangrijk dat

zoveel mogelijk verschillende veteranen meedoen aan de onderzoeken, het beleid wordt immers ook gevoerd voor al deze verschillende veteranen.

Uit dit onderzoek is naar voren gekomen dat de media een belangrijke rol spelen in de door veteranen ervaren erkenning en waardering. In vervolgonderzoek kan hier nog dieper op ingegaan worden. Nu is alleen gekeken naar het verband met de kranten die veteranen lezen, maar het is waarschijnlijk dat ook andere media, zoals televisie en internet een grote rol spelen. Het is interessant daar in vervolgonderzoek dieper op in te gaan zodat ook daar op ingespeeld kan worden.

6.4 ANTWOORD OP DE HOOFDVRAAG: AANBEVELINGEN

Na beantwoording van de deelvragen en het inzichtelijk maken van de beperkingen van dit onderzoek, kan nu de hoofdvraag beantwoord worden. De hoofdvraag luidt: *Hoe kan het veteranenbeleid met betrekking tot de erkenning en waardering van veteranen verbeterd worden?*

Uit dit onderzoek blijkt dat veel veteranen zich, ondanks alle inspanningen van de overheid, nog niet erkend en gewaardeerd te voelen. Over het veteranenbeleid zijn de veteranen redelijk tevreden, maar er zijn in dit onderzoek een aantal punten naar voren gekomen waarop zou kunnen worden ingespeeld om de ervaren erkenning en waardering te vergroten. Als besluit van dit onderzoek zullen deze punten worden hieronder uiteengezet worden.

Heel belangrijk is dat de overheid meer *aandacht en bekendheid voor veteranen gegenereerd via de media*. Voor zowel de groep jonge als oude veteranen bleek de tevredenheid over de media-aandacht een belangrijke factor die van invloed is op de ervaren erkenning en waardering. Wanneer er dus meer aandacht is, en wanneer deze aandacht positief is, voelen veteranen zich meer erkend en gewaardeerd. In paragraaf 6.2 kwam al even naar voren dat de samenleving veel waardering heeft voor veteranen, maar dat dit niet aankomt bij een groot deel van de veteranen. Via de media kan hier waarschijnlijk veel verandering in gebracht worden; wanneer er meer aandacht is voor veteranen komt die waardering meer tot uiting en kan de erkenning en waardering meer gevoeld worden door de veteranen.

Via deze weg kan ook *direct worden ingespeeld op het gevoel van 'veteraan zijn'*. Wanneer de samenleving meer bekend is met veteranen, zullen veteranen zich ook meer veteraan gaan voelen. Ook met behulp van de veteranenpas kan dit gevoel versterkt worden; de veteranenpas is een tastbare vorm van erkenning en wanneer deze pas bij meer mensen of bedrijven bekend is, kan dat leiden tot meer ervaren erkenning en waardering.

Ook zal er meer *aandacht moeten komen voor de geschiedenis rondom de missies*, veel veteranen hebben het gevoel dat de samenleving geen idee heeft wat zij hebben meegemaakt. Dit geldt voornamelijk voor kleinere/onbekendere missies. Via

documentaires, films, maar ook via voorlichting op scholen (door veteranen zelf) kan aan deze behoefte tegemoet gekomen worden.

Een kwart van de respondenten gaf aan dat ze willen dat veteranen meer worden ingeschakeld voor voorlichting op scholen of bedrijven; het momenteel lopende scholenproject is dus blijkbaar nog niet genoeg om aan deze behoefte te voldoen, of is nog niet bekend genoeg. Meer *bekendheid en/of uitbreiding van het scholenproject* zou dus een belangrijk speerpunt van het Veteraneninstituut moeten zijn.

Uit de enquête komt naar voren dan ongeveer een derde van de respondenten veel belang hecht aan contact met Defensie. Ongeveer een kwart van de veteranen gaf aan dat zij ook echt zouden willen dat er *meer persoonlijk contact is tussen veteranen en Defensie of het Veteraneninstituut*. Veel veteranen zouden bijvoorbeeld willen dat zij na hun uitdiensttreding worden opgebeld door hun commandant om te praten over hoe het met ze gaat. De overgang van in dienst zijn naar het gewone burgerleven is voor velen toch wat de abrupt; even een telefoontje kan deze overgang wat verzachten. Defensie zou moeten bekijken in hoeverre aan deze wens tegemoet gekomen kan worden.

De *Inspecteur der Veteranen* is momenteel bij een grote groep veteranen niet bekend. Veteranen geven ook aan dat hij voor hen ook niet zo'n rol speelt, maar dat komt waarschijnlijk vooral omdat men geen idee heeft wie het is wat de functie van de Inspecteur is. Als de Inspecteur meer op voorgrond treedt, en bijvoorbeeld tijdens (veteranen)evenementen en bij populaire praatprogramma's verschijnt, kan dit bijdragen aan de aandacht voor en bekendheid van veteranen in het algemeen. Dit zou kunnen leiden tot meer ervaren erkenning en waardering. Een tweede optie is de Inspecteur der Veteranen vervangen door een bekende veteraan of bijvoorbeeld door Prins Willem Alexander, die nu al het defilé tijdens de Veteranendag in Den Haag afneemt. In het kader van de bezuinigingen zou dit laatste een goede optie kunnen zijn.

Uit de enquête blijkt dat 47.6% van de veteranen contact met oude kameraden heel belangrijk vindt. Veel veteranen geven aan dat zij behoefte hebben aan *een systeem voor het vinden van kameraden*. Vooral de oudere generatie zou het gemakkelijk vinden als er een systeem zou komen waarbij zij gemakkelijk per missie of eenheid naar kameraden kunnen zoeken. De jongere veteranen voorzien meer zelf in deze behoefte door via sociale netwerk sites op zoek te gaan. Maar ook voor hen geldt dat daar lang niet iedereen te vinden is. Een simpele adressenlijst zou wellicht uitkomst bieden. De privacy is hierbij wellicht een lastig punt; je kunt het VRS niet zomaar openbaar maken. Maar er zou een optie ingebouwd kunnen worden waarbij veteranen aan kunnen geven of ze het goed vinden als andere veteranen ze opzoeken. Defensie of het Veteraneninstituut zou dit bestand dan moeten beheren, en toegankelijk moeten maken voor veteranen die op zoek zijn naar kameraden.

Ook *gratis openbaar vervoer of korting in het openbaar vervoer* wordt door een aantal veteranen als wens genoemd. Als het financieel haalbaar is zou zo iets mooi zijn. Het gaat dan niet eens zozeer om de korting, maar vooral de bekendheid en erkenning die erdoor gegenereerd zou worden. Wanneer bijvoorbeeld de veteranenpas net als een studentenkaart of 65+ kaart werkt, is zo'n pas direct bij een groot publiek bekend. Veteranen worden dan een aparte, duidelijk herkenbare groep en hebben dan een voordeel omdat ze iets goeds gedaan hebben (voor de veteranen zelf is dat dan ook een soort cadeautje). Een klein kortingsbedrag zou hier waarschijnlijk al veel kunnen betekenen.

Ten slotte moet op sommige punten *rekeningen gehouden worden met verschillen tussen jonge en oude veteranen*. Oude veteranen vinden lokale veteranendagen bijvoorbeeld belangrijker, organisatoren zouden zich dus meer op deze groep kunnen richten. Of, wanneer zij willen dat ook jonge veteranen de lokale veteranendagen bezoeken, ervoor zorgen dat deze dagen aantrekkelijker worden voor een jonger publiek. Jonge veteranen blijken meer behoefte te hebben aan veteranendagen voor veteranen van specifieke missies, wellicht hangt dit samen met de relatieve onbekendheid van veel vredesmissies.

Herdenkingen en reünies zijn belangrijker voor oude veteranen. Er moet in dit geval de keuze gemaakt worden of meer op dit oude publiek wordt ingespeeld of dat ook bij dit soort activiteiten meer aandacht komt voor de jonge veteranen.

Jonge veteranen hebben minder vaak een veteranenpas dan oude veteranen. Uit het onderzoek blijkt dat het hebben van deze pas wel samenhangt met meer ervaren erkenning en waardering. Er moet dus gestimuleerd worden dat ook de jonge veteranen een pas aanvragen, misschien gaat dat beter als er korting aan verbonden is (zie vorige aanbeveling). Ten slotte blijkt dat jonge veteranen onderzoek vaker belangrijk vinden. Onderzoek doen is in ieder geval belangrijk, maar er moet ook meer aandacht zijn voor het communiceren van de resultaten naar (jonge) veteranen. Deze vorm van aandacht kan leiden tot meer ervaren erkenning en waardering.

LITERATUUR

- Algra, G. & Mouthaan, J. (2003). De pasta verdrijft de rijsttafel. Kenmerken, wensen en behoeften van jonge veteranen. *Carré*, 4/5, 14-17.
- Antonisse, M.M.M. (2002). *Veteranen en Erkenning. De erkenning die jonge veteranenervaren van maatschappij en krijgsmacht*. Den-Helder: Eindstudie Koninklijk Instituut voor de Marine.
- Ardon, M.P. (2000). *Onbekend maakt onbemind? Onderzoek naar de opvattingen van Nieuw-Guineaveteranen over maatschappelijke erkenning*. Den-Helder: Eindstudie Koninklijk Instituut voor de Marine.
- Bemmel, N. van (red.) (2009). *Task Force Uruzgan*. Amsterdam: De Volkskrant & Meulenhoff.
- Beveren, E. van, (2007). *Held, dader of slachtoffer? De veteraan in de media*. Rotterdam: Masterthesis Erasmus Universiteit.
- Blauw Research B.V. (2009). *Beoordeling scholenproject 'Verhalen van Veteranen'*. Doorn: Veteraneninstituut.
- Commissie Maatschappelijke Erkenning Veteranen / Lagendijk (1991). *Veteranen. Een nieuwe dialoog met overheid en samenleving*. Den Haag.
- Dekker, O. (2004). *(H)Erkenning? Een onderzoek naar de meningen en wensen van jonge veteranen met betrekking tot maatschappelijke erkenning*. Breda: Eindstudie Koninklijke Militaire Academie.
- Elands, M. (2000). Oudere veteranen en de roep om maatschappelijke erkenning. *Militaire Spectator*, 146, 5, 219-230.
- Elands, M. (2005). Veteranenbeleid in vogelvlucht, 1990-2005. *Carré*, 6, 6-8.
- Elands, M. & Schoeman, J.R. (2009). *Onderzoekswijzer. Inventarisatie onderzoek maatschappelijke erkenning veteranen*. Doorn: Veteraneninstituut.
- Flach, A. & Zijlmans, A. (1998). *Verwerkingsproblemen na uitzendingen*. Amersfoort: Afdeling Individuele Hulpverlening & Afdeling Gedragswetenschappen.
- Glassman, W.E. & Hadad, M. (2004). *Approaches to psychology*. Open University Press.

- Godee, J.P. (1986). Kinderen van toen: Een mogelijkheid tot wederzijdse herkenning en erkenning. *Icodo-info*, 3, 3, 28-31.
- Huls – van Zijl, P.M. & Reuver, Y.M. de (2009). *Evaluatie Nederlandse Veteranendag 27 juni 2009. Resultaten van de enquête onder veteranenpashouders*. Doorn: Veteraneninstituut/Kennis- en onderzoekscentrum.
- Jong, R.C. de (2006). *Participatiebereidheid van veteranen: leidt doelgerichte communicatie tot hogere participatiebereidheid?* Doctoraalscriptie studie Beleid, Communicatie en Organisatie, Faculteit Sociale Wetenschappen aan de Vrije Universiteit Amsterdam.
- Jongh, S. (2009). *Passie voor onze veteranen? Een onderzoek naar de berichtgeving over veteranen in de Nederlandse gedrukte media*. Rotterdam: Masterthesis Erasmus Universiteit.
- Klep, C. & Gils, R. van (1999). *Van Korea tot Kosovo. De Nederlandse militaire deelname aan vredesoperaties sinds 1945*. Den Haag: Sdu.
- Maas, M. & Hopman, B. (2000). De betekenis van herdenken. *Militaire Spectator*, 196, 5, 265-274.
- Middelkoop, E. van (2009). *Veteranennota 2009-2010*. Den Haag: Ministerie van Defensie.
- Ministerie van Defensie/DPD/GW (2009). *Publieke Opinie Nederlandse Veteranendag 2009*. Den Haag: Ministerie van Defensie/DPD/GW.
- Mouthaan, J. (2001). *Wat willen jonge veteranen? Exploratie van wensen en behoeften van jonge veteranen*. Utrecht: Capaciteitsgroep Psychologie van Arbeid, Gezondheid en Organisatie, Faculteit Sociale Wetenschappen, Universiteit Utrecht.
- Mouthaan, J. (2002). Wensen en behoeften van jonge veteranen. In: Hopman, B. (red.) *Evaluatierapport Terugkomweekend Dutchbat III*. Doorn: BNMO-Centrum.
- Mouthaan, J. (2002-1). Ook jonge veteranen missen erkenning. *Checkpoint*, 3, 2, 12-13.
- Mouthaan, J. (2002-2). *Wat willen jonge veteranen? Onderzoek naar wensen en behoeften van jonge veteranen*. Doorn: Kennis- en Onderzoekscentrum Veteraneninstituut.
- Müller, J. (2009). *Op missie*. NRC Boeken.
- Remmerswaal, J. (1979). *Groepsdynamika I: inleiding*. Bloemendaal: H. Nelissen B.V..

- Soir, E. de (1996). *Handleiding voor de emotionele doorverwerking van schokervaringen*. Antwerpen: Maklu.
- Schok, M.L. (2009). *Meaning as a mission: making sense of war and peacekeeping*. Delft: Uitgeverij Eburon.
- Tweede Kamer der Staten Generaal (vergaderjaar 1989-1990). *Zorg voor veteranen in samenhang. Hoofdpijnen van het veteranenbeleid*. Den Haag: Ministerie van Defensie.
- Veteraneninstituut (2007-1). *Factsheet 3 - Veteranenzorg*. Doorn: Veteraneninstituut.
- Veteraneninstituut (2007-2). *Factsheet 4 – Maatschappelijke erkenning*. Doorn: Veteraneninstituut.
- Veteraneninstituut (2007-3). *Factsheet 5 – Veteranen en hun missie*. Doorn: Veteraneninstituut.
- Veteraneninstituut (2008-1). *Factsheet 14 – Monumenten*. Doorn: Veteraneninstituut.
- Veteraneninstituut (2008-2). *Factsheet 16 – Wensen en behoeften van veteranen*. Doorn: Veteraneninstituut.
- Veteraneninstituut (2009). *Factsheet 9 – Nederlandse Veteranendag*. Doorn: Veteraneninstituut.
- Veteraneninstituut (2009). *Handboek Veteraan*. Doorn: Veteraneninstituut.
- Vocht, A. de, (2010). *Basishandboek SPSS 18 IBM SPSS Statistics*. Utrecht: Bijleveld Press.

BIJLAGEN

A. BEGELEIDENDE BRIEF

Betreft: *Deelname enquête*

Doorn, 6 mei 2010

Geachte veteraan,

Mijn naam is Joyce Motshagen en ik ben student sociologie aan de Universiteit van Utrecht. Momenteel ben ik bezig met mijn afstudeeronderzoek, waarvoor ik stage loop bij het Veteraneninstituut. Het onderwerp van mijn onderzoek betreft de door veteranen ervaren erkenning en waardering, en de meningen van veteranen over het veteranenbeleid. Dit onderzoek kan bijdragen aan een betere afstemming van het beleid op wat veteranen willen en op wat zij nodig hebben op het gebied van erkenning en waardering.

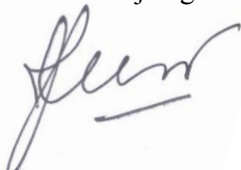
Bij deze brief vindt u een vragenlijst die de basis vormt voor mijn onderzoek. Er is een representatieve steekproef van 1244 veteranen getrokken uit het Veteranen Registratie Systeem; u behoort tot deze geselecteerden. Uw medewerking wordt zeer op prijs gesteld, en is bovendien voor uzelf of andere veteranen nuttig; het kan immers bijdragen aan een betere dienstverlening aan veteranen. Mocht u niet mee willen doen aan de enquête, dan verzoek ik u de enquête terug te sturen met vermelding van de reden.

De enquête bestaat uit 70 vragen verdeeld over 7 pagina's. In de enquête zullen eerst een aantal vragen over uw achtergrond en uitzendverleden gesteld worden. Vervolgens komt de door u ervaren erkenning en waardering voor uw militaire inzet aan bod. Daarna worden vragen met betrekking tot het veteranenbeleid gesteld. Bij de laatste vragen van de enquête kunt u aangeven wat wensen en behoeften zijn waar het huidige veteranenbeleid nog niet aan voldoet. Het invullen van de enquête zal ongeveer 20 minuten in beslag nemen. Controleer als u klaar bent of u alle vragen (m.u.v. vragen waar expliciet bij staat dat u die mag overslaan) heeft ingevuld; alleen volledig ingevulde enquêtes kunnen gebruikt worden voor mijn onderzoek.

De ingevulde enquête kunt u tot uiterlijk 31 mei terugsturen in bijgevoegde retourenveloppe. De door u ingevulde antwoorden zullen volstrekt anoniem behandeld worden. De resultaten van het onderzoek zijn vanaf juli 2010 op de website van het Veteraneninstituut (www.veteraneninstituut.nl) terug te vinden. Mocht u nog vragen of opmerkingen hebben over (het invullen van) de enquête, neemt u dan contact met mij op via e-mail j.motshagen@veteraneninstituut.nl of bel naar 06-13925332.

Bij voorbaat hartelijk dank voor uw medewerking.

Met vriendelijke groet,

Joyce Motshagen
J.M.P Weerts (hoofd Kennis- en onderzoekscentrum)

B. ENQUETE

ACHTERGROND

1. Wat is uw leeftijd? jaar
2. Wat is uw geslacht? m / v
3. Wat is uw opleidingsniveau?
0 laag (lbo/mavo/vmbo/mbo-1/onderbouw havo/vwo) 0 middelbaar (havo/vwo/mbo-2-4) 0 hoog (hbo/wo)
4. Wat is uw burgerlijke staat?
0 gehuwd 0 geregistreerd partnerschap 0 ongehuwd/alleenstaand 0 gescheiden 0 weduw(e)(naar)
5. Wat is uw huidige woonsituatie?
0 bij ouders 0 zelfstandig 0 met partner 0 met kinderen 0 met partner /kinderen 0 anders
6. Wat is uw huidige werksituatie?
0 voltijd 0 deeltijd 0 studierend 0 werkloos 0 arbeidsongeschikt 0 pensioen

UW UITZENDING(EN)

Ik zou graag wat meer willen weten over uw uitzendverleden en de invloed daarvan op uw leven. Er is bij vraag 8 ruimte om drie missies in te vullen. Indien u vaker dan drie keer bent uitgezonden hoeft u alleen de laatste drie missies waaraan u hebt deelgenomen te noteren.

7. Hoe vaak bent u uitgezonden geweest? keer
8. Naar welk(e) gebied(en) bent u uitgezonden en in welke periode(n) (laatste 3!)?
1)..... Van (maand/jaar) – Tot (maand/jaar)
2)..... Van (maand/jaar) – Tot (maand/jaar)
3)..... Van (maand/jaar) – Tot (maand/jaar)
9. Waarbij was u ingedeeld tijdens uw uitzending(en)?
0 KL 0 KLu 0 KM 0KMar 0 KNIL 0 Koopvaardij

10. Wat was uw militaire status tijdens de uitzendingen?

Geef hier per missie (die u bij vraag 8 hebt ingevuld) aan wat uw status was tijdens deze missie.

- 1) 0 dienstplichtig 0 BBT 0 BOT 0 VND 0 KVV 0 anders;
- 2) 0 dienstplichtig 0 BBT 0 BOT 0 VND 0 KVV 0 anders;
- 3) 0 dienstplichtig 0 BBT 0 BOT 0 VND 0 KVV 0 anders;

11. Wat was uw rang tijdens uw uitzending(en)?

Geef hier per missie (die u bij vraag 8 hebt ingevuld) aan wat uw rang was tijdens deze missie.

1)	☐ Matroos/soldaat/korporaal	☐ Onderofficier	☐ Officier
2)	☐ Matroos/soldaat/korporaal	☐ Onderofficier	☐ Officier
3)	☐ Matroos/soldaat/korporaal	☐ Onderofficier	☐ Officier

12. In welk jaar heeft u Defensie verlaten?

13. Hoe kijkt u over het algemeen terug op uw uitzending(en)?

Geef hier per missie (die u bij vraag 8 hebt ingevuld) hoe u terugkijkt op deze missie.

1)	☐ zeer positief	☐ positief	☐ noch positief noch negatief	☐ negatief	☐ zeer negatief
2)	☐ zeer positief	☐ positief	☐ noch positief noch negatief	☐ negatief	☐ zeer negatief
3)	☐ zeer positief	☐ positief	☐ noch positief noch negatief	☐ negatief	☐ zeer negatief

14. In welke mate zijn uw missie(s) in het algemeen voor u persoonlijk succesvol/zinnig geweest?

Geef hier per missie (die u bij vraag 8 hebt ingevuld) aan hoe u denkt over het succes van de missie.

1)	☐ zeer grote mate	☐ grote mate	☐ neutraal	☐ kleine mate	☐ zeer kleine mate
2)	☐ zeer grote mate	☐ grote mate	☐ neutraal	☐ kleine mate	☐ zeer kleine mate
3)	☐ zeer grote mate	☐ grote mate	☐ neutraal	☐ kleine mate	☐ zeer kleine mate

15. Heeft u tijdens een of meerdere missies traumatische ervaringen opgedaan?

ja nee

16. Heeft u door uw uitzending(en) last gekregen van lichamelijke en/of psychische klachten?

ja nee

17. Ik voel me op dit moment uitstekend.

helemaal mee eens mee eens neutraal mee oneens helemaal mee oneens

18. Mijn uitzendverleden heeft een negatieve invloed op mijn dagelijks leven (gehad).

helemaal mee eens mee eens neutraal mee oneens helemaal mee oneens

19. Ik praat veel over mijn uitzendverleden.

helemaal mee eens mee eens neutraal mee oneens helemaal mee oneens

ERVAREN ERKENNING & WAARDERING

Hieronder staan stellingen met betrekking tot de door u ervaren erkenning/waardering voor uw militaire inzet. U kunt per stelling aangeven in hoeverre u het met de stelling eens bent. Omcirkel telkens maar één antwoord.

	Helemaal mee eens	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Helemaal mee oneens
20. Ik voel mij veteraan.	1	2	3	4	5
21. Ik voel mij als veteraan erkend/gewaardeerd door mijn directe omgeving.	1	2	3	4	5
22. Ik voel mij als veteraan erkend/gewaardeerd door de samenleving.	1	2	3	4	5
23. Ik voel mij als veteraan erkend/gewaardeerd door de berichtgeving in de media.	1	2	3	4	5
24. Ik voel mij als veteraan erkend/gewaardeerd door de overheid/Defensie.	1	2	3	4	5

GEBRUIK VAN DIENSTEN & DEELNAME AAN ACTIVITEITEN

Hieronder volgt een aantal vragen over het gebruik van diensten en deelname aan activiteiten. Kruis achter de vraag het antwoord 'ja' of 'nee' aan.

	Ja	Nee
25. Maakt u gebruik of heeft u gebruik gemaakt van financiële compensaties voor veteranen (zoals het militair invaliditeitspensioen)?	0	0
26. Maakt u gebruik of heeft u gebruik gemaakt van zorgfaciliteiten voor veteranen?	0	0
27. Weet u van het bestaan van de Inspecteur der Veteranen?	0	0
28. Heeft u de Nederlandse Veteranendag in Den Haag weleens bezocht?	0	0
29. Heeft u weleens een lokale veteranendag of een veteranendag van een krijgsmachtdeel bezocht?	0	0
30. Bezoekt u weleens een herdenking?	0	0
31. Bezoekt u weleens een monument?	0	0
32. Bezoekt u weleens een reünie van veteranen?	0	0
33. Bent u op de hoogte van de reüniefaciliteiten die door de Defensie geboden worden?	0	0
34. Bent u aangesloten bij een veteranenorganisatie?	0	0

	Ja	Nee
35. Bezoekt u weleens een veteranencafé?	0	0
36. Heeft u weleens een beroep gedaan op het Veteraneninstituut?	0	0
37. Heeft u een veteranenpas? → zo nee, sla vraag 38 & 39 over	0	0
38. Maakt u weleens gebruik van voordelen die aan de pas verbonden zijn (zoals gratis Defensieblad, aanbiedingen of gratis treinkaartjes voor veteranenevenementen)?	0	0
39. Wanneer u een veteranenpas heeft, ontvangt u tien keer per jaar het tijdschrift Checkpoint. Leest u dit blad weleens?	0	0
40. Leest u weleens een tijdschrift van Defensie (zoals De Vliegende Hollander, Alle Hens enzovoort)?	0	0
41. Bezoekt u weleens een website van Defensie of van een veteranenorganisatie?	0	0
42. Bezoekt u wel eens een online forum gerelateerd aan Defensie/het veteraan zijn?	0	0
43. Maakt u weleens gebruik van een sociale netwerk site (zoals hyves of facebook)? → zo nee, sla vraag 44 over	0	0
44. Wanneer u gebruik maakt van een sociale netwerk site, zoekt/heeft u dan weleens contact met andere veteranen/oude kameraden?	0	0

ORDEEL OVER VETERANENBELEID

Ik zou graag uw mening willen weten over een aantal zaken die de overheid voor veteranen organiseert. Hierover volgt nu een aantal stellingen; geef per stelling aan in hoeverre u het ermee eens of oneens bent. Wanneer u niet bekend bent met een aspect kunt u de 6 ('weet niet') omcirkelen.

	Helemaal mee eens	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Helemaal mee oneens	Weet niet
45. Er worden voldoende zorgfaciliteiten voor veteranen geboden.	1	2	3	4	5	6
46. Er worden voldoende eretekens (zoals de Veteranenspeld) en onderscheidingen verstrekt.	1	2	3	4	5	6
47. De Inspecteur der Veteranen spant zich in voldoende mate in voor veteranen.	1	2	3	4	5	6
48. Er worden voldoende evenementen/dagen voor veteranen georganiseerd.	1	2	3	4	5	6
49. Ik ben tevreden over de invulling van veteranendagen en evenementen.	1	2	3	4	5	6

	Helemaal mee eens	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Helemaal mee oneens	Weet niet
50. De overheid zet zich in voldoende mate in voor herdenkingen.	1	2	3	4	5	6
51. De overheid zet zich in voldoende mate in voor monumenten.	1	2	3	4	5	6
52. De overheid biedt genoeg faciliteiten voor het organiseren van reünies.	1	2	3	4	5	6
53. Ik hecht veel belang aan het hebben van contact met oude kameraden.	1	2	3	4	5	6
54. Ik hecht veel belang aan het hebben van contact met Defensie/mijn voormalig krijgsmachtdeel/eenheid.	1	2	3	4	5	6
55. Het Veteraneninstituut spant zich in voldoende mate in voor veteranen.	1	2	3	4	5	6
56. Ik ben tevreden over de kwaliteit van dienstverlening van het Veteraneninstituut.	1	2	3	4	5	6
57. Ik ben tevreden over de mogelijkheden die aan de veteranenpas verbonden zijn.	1	2	3	4	5	6
58. Ik ben tevreden over de inhoud van het tijdschrift Checkpoint.	1	2	3	4	5	6
59. De overheid houdt voldoende rekening met belangenbehartigers van veteranen (verenigingen, vakbonden).	1	2	3	4	5	6
60. Het Veteraneninstituut/Defensie besteedt voldoende aandacht aan veteranencafés.	1	2	3	4	5	6
61. Er wordt voldoende onderzoek gedaan naar veteranen en hun missies.	1	2	3	4	5	6
62. Kennis over veteranen en hun missies wordt in voldoende mate uitgedragen naar een breed publiek.	1	2	3	4	5	6
63. Er is in de media voldoende aandacht voor veteranen.	1	2	3	4	5	6
64. De media besteden op een evenwichtige manier aandacht aan veteranen	1	2	3	4	5	6

	Helemaal mee eens	Mee eens	Neutraal	Mee oneens	Helemaal mee oneens	Weet niet
65. De overheid zet zich in voldoende mate in voor positieve beeldvorming over veteranen.	1	2	3	4	5	6
66. Via boeken, films en tentoonstellingen is er voldoende aandacht voor veteranen.	1	2	3	4	5	6

67. Welke krant(en) leest u regelmatig?

0 Volkskrant 0 Het Parool 0 NRC 0 Trouw 0 AD 0 Telegraaf 0 Gratis krant
0 Regionale/lokale krant 0 Overig

BELANG VOOR VETERANENPOSITIE

Ik ben benieuwd welke beleidsaspecten de meest en minst belangrijke rol spelen bij de door u ervaren erkenning en waardering voor uw militaire inzet en positie als veteraan; dus welke aspecten er het meest en minst aan bijdragen dat u zich als veteraan erkent en gewaardeerd voelt. Hieronder staan 15 aspecten op een rij; kruis bij vraag 68 de drie meest belangrijke aan, en bij vraag 69 de drie minst belangrijke.

68. Kruis hieronder de drie beleidsinstrumenten aan die de belangrijkste rol spelen bij de door u ervaren erkenning en waardering voor uw militaire inzet en uw positie als veteraan.

0 financiële compensaties 0 Nederlandse Veteranendag
0 zorgfaciliteiten 0 lokale veteranendagen
0 Inspecteur der Veteranen 0 veteranendagen van krijgsmachtdelen
0 eretekens 0 het Veteraneninstituut
0 herdenkingen 0 veteranenpas
0 monumenten 0 veteranenorganisaties/cafés
0 reünies 0 onderzoek
0 de media (bijv. berichtgeving in krant, op tv)

69. Kruis hieronder de drie beleidsinstrumenten aan die de minst belangrijke rol spelen bij de door u ervaren erkenning en waardering voor uw militaire inzet en uw positie als veteraan.

0 financiële compensaties 0 Nederlandse Veteranendag
0 zorgfaciliteiten 0 lokale veteranendagen
0 Inspecteur der Veteranen 0 veteranendagen van krijgsmachtdelen
0 eretekens 0 het Veteraneninstituut
0 herdenkingen 0 veteranenpas
0 monumenten 0 veteranenorganisaties/cafés
0 reünies 0 onderzoek
0 de media (bijv. berichtgeving in krant, op tv)

WENSEN EN BEHOEFTE

Hieronder kunt u aangeven wat uw wensen en behoeften zijn waar nog geen beleid voor gevoerd wordt. Daarnaast kunt u ook kritiek of veranderpunten noemen voor beleid dat al gevoerd wordt; u kunt dus aangeven hoe het volgens u beter zou kunnen. Meerdere antwoorden zijn hier mogelijk.

70. Wat zijn uw wensen en behoeften waar het huidige veteranenbeleid niet aan voldoet?

de overheid en het Veteraneninstituut dienen veteranen actiever te benaderen

er moet meer persoonlijk contact komen tussen de overheid en de veteranen

samenleving moet beter op de hoogte zijn van veteranen en hun missies

er moet meer nadruk liggen op lokale in plaats van landelijke initiatieven

er moeten meer evenementen voor veteranen van specifieke missies i.p.v. voor veteranen in het algemeen zijn

veteranen dienen meer ingeschakeld te worden bij voorlichting op scholen of bedrijven

er dient een organisatie voor arbeidsbemiddeling ten behoeve van veteranen te komen

de Inspecteur der Veteranen moet een prominentere rol hebben

anders, namelijk:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

OPMERKINGEN

Als u nog opmerkingen heeft kunt u deze hieronder kwijt.

.....
.....
.....
.....
.....

DIT IS HET EINDE VAN DE ENQUÊTE, HARTELIJK DANK VOOR HET INVULLEN!
U KUNT DE ENQUÊTE NU RETOURNEREN IN BIJGEVOEGDE RETOURENVELOP.

C. TABELLEN

Tabel A. Beschrijvende statistieken verklarende factoren (N = 441)

	%	Gemiddelde	Standaard Deviatie	Range
<i>Sekse</i>				
• Man	97.5			
• Vrouw	2.5			
<i>Leeftijd</i>		66.37	19.20	23 - 95
<i>Opleidingsniveau</i>		1.74	0.76	1 - 3
• Laag	44.7			
• Middelbaar	36.5			
• Hoog	18.8			
<i>Burgerlijke staat</i>				
• Gehuwd	70.1			
• Geregistreerd partnerschap	6.6			
• Ongehuwd/alleenstaand	7.5			
• Gescheiden	2.9			
• Weduw(e)(naar)	12.9			
<i>Woonsituatie</i>				
• Bij ouders	0.2			
• Zelfstandig	20.4			
• Met partner	58.3			
• Met kinderen	0.2			
• Met partner/kinderen	19.0			
• Anders	1.8			
<i>Werksituatie</i>				
• Voltijd	26.1			
• Deeltijd	2.9			
• Studerend	0.7			
• Werkloos	1.1			
• Arbeidsongeschikt	0.7			
• Pensioen	68.5			
<i>Aantal maal uitgezonden</i>		1.25	0.72	1 - 6
<i>Krijgsmachtdeel</i>				
• Landmacht	66.4			
• Luchtmacht	4.8			
• Marine	19.7			
• Marechaussee	5.7			
• KNIL	3.4			

	%	Gemiddelde	Standaard Deviatie	Range
<i>Uitzending (laatste missie)</i>				
• Nederlands Indië	39.9			
• Nieuw-Guinea	20.9			
• Korea	1.6			
• Oorlog overig	0.7			
• Libanon	8.2			
• Voormalig Joegoslavië	15.9			
• Afghanistan	3.2			
• Irak	2.3			
• Vredesmissie overig	7.3			
<i>Status tijdens laatste missie</i>				
• Dienstplichtig	54.4			
• Oorlogsvrijwilliger	7.9			
• Beroeps	32.7			
• KVV	3.9			
• Overig	0.9			
<i>Rang tijdens laatste missie</i>				
• Matroos/soldaat/korporaal	71.2			
• Onderofficier	20.2			
• Officier	8.6			
<i>Defensie verlaten</i>		1971	22.11	'40 - 2010
<i>Terugkijken op (laatste) missie</i>		2.23	0.94	1 - 5
• Postief	67.6			
• Neutraal	23.6			
• Negatief	8.8			
<i>Missie succesvol (laatste)</i>		2.86	1.08	1 - 5
• Eens	39.0			
• Neutraal	39.5			
• Oneens	21.6			
<i>Traumatische ervaringen</i>				
• Nee	76.9			
• Ja	22.9			
<i>Lichamelijke of psychische klachten</i>				
• Nee	82.5			
• Ja	17.5			
<i>Welzijn (ik voel me uitstekend)</i>		2.15	0.98	1 - 5
• Eens	69.4			
• Neutraal	21.8			
• Oneens	8.8			
<i>Negatieve invloed uitzending op dagelijks leven</i>		3.79	1.13	1 - 5
• Eens	13.8			
• Neutraal	18.8			
• Oneens	67.9			

	%	Gemiddelde	Standaard Deviatie	Range
<i>Veteraan voelen</i>		2.30	1.03	1 - 5
• Eens	57.4			
• Neutraal	31.7			
• Oneens	10.9			
<i>Belang contact oude kameraden</i>		2.53	0.99	1 - 5
• Eens	47.6			
• Neutraal	33.6			
• Oneens	14.7			
• Weet niet	4.1			
<i>Belang contact Defensie/voormalig krijgsmachtdeel/eenheid</i>		2.90	0.99	1 - 5
• Eens	30.9			
• Neutraal	39.5			
• Oneens	22.9			
• Weet niet	6.6			
<i>Voldoende media aandacht</i>		3.05	0.91	1 - 5
• Eens	25.7			
• Neutraal	39.2			
• Oneens	25.4			
• Weet niet	9.5			
<i>Evenwichtige media aandacht</i>		3.12	0.87	1 - 5
• Eens	19.1			
• Neutraal	43.3			
• Oneens	24.3			
• Weet niet	13.2			

Tabel B. *Correlaties tussen kranten en de tevredenheid over de media-aandacht*

		Media
Volkskrant	<i>Pearson Correlation</i>	-.051
	<i>p</i>	.329
Parool	<i>Pearson Correlation</i>	.008
	<i>p</i>	.880
NRC	<i>Pearson Correlation</i>	-.051
	<i>p</i>	.328
Trouw	<i>Pearson Correlation</i>	-.053
	<i>p</i>	.305
AD	<i>Pearson Correlation</i>	.053
	<i>p</i>	.307
Telegraaf	<i>Pearson Correlation</i>	-.097
	<i>p</i>	.060
Gratis kranten	<i>Pearson Correlation</i>	.027
	<i>p</i>	.605
Lokale/regionale kranten	<i>Pearson Correlation</i>	.053
	<i>p</i>	.308
Overige kranten	<i>Pearson Correlation</i>	.044
	<i>p</i>	.391

* = $p < 0.05$

** = $p < 0.01$

Tabel C. Lineair regressiemodel ervaren erkenning en waardering (jong en oud)

	Model 1 (R ² = .301)			
	B	S.E.	Bèta	p
<i>Totaal model</i>	1.178	.191		.000**
<i>Tevredenheid over media-aandacht</i>	.335	.042	.384	.000**
<i>Veteraan zijn</i>	.209	.034	.279	.000**
<i>Terug kijken op de missie</i>	.138	.039	.165	.001**
<i>Welzijn</i>	.081	.036	.105	.026*
<i>Status tijdens missie (dienstplicht of eigen keus)</i>	-.170	.071	-.111	.017*

Afhankelijke variabele = ervaren erkenning en waardering

* = $p < 0.05$

** = $p < 0.01$

Tabel D. Wensen en behoeften van veteranen

Wens of behoefte	Aantal
Samenleving moet meer op de hoogte zijn van oude missies, recente missies krijgen veel meer aandacht, dat staat niet in verhouding	7
Mensen moeten meer aandacht hebben voor wat er in de wereld gebeurd en wat veteranen gedaan hebben	1
Meer bekendheid, bijvoorbeeld d.m.v. film, voor Indiëveteranen	1
Negatieve imago Indiëveteranen verbeteren	1
Het Veteraneninstituut en de overheid moeten de geschiedenis beter kennen	1
Hulp/makkelijk systeem voor het opsporen van oude kameraden	4
Er zouden meer reünies moeten zijn	1
Meer hulp bij het organiseren van een veteranenbijeenkomst	1
Herkenbaar veteranenuniform, wat bij officiële gelegenheden gedragen mag worden	1
OV korting / gratis OV voor veteranen met veteranenpas	6
Meer kortingen voor veteranen	2
Gemeente moet zich inzetten voor veteranen, aandacht geven en hulp	1
Veteranen een vrije dag op veteranendag, de overheid moet werkgevers daartoe verplichten	1
Meer aandacht en eigentijdse benadering voor jonge veteranen	4
Uitzendgebied nog een keer kunnen bezoeken	1
Overheid moet eerder (gezondheids)problemen erkennen en daar compensatie voor geven	2
Tijdens de Nijmeegse Vierdaagse zouden veteranen gebruik moeten kunnen maken van de militaire catering en rustplaatsen	1
Beter pensioen	1
Speciale aandacht voor veteranen, nu verschilt het niet veel van gepensioneerden	1
Aandacht voor veteranen die carrière voortzetten bij geüniformeerde diensten (bijv. politie), als er traumatische dingen gebeuren speciale aandacht geven.	1

Positieve waardering in woord en geschrift voor de verplichte inzet en gebruik van beste jeugdijaren	1
Herkenbaarheid van veteranen vergroten; een soort veteranenbatch voor iedere missie	1
Meer professionele begeleiding binnen organisaties	1
Het Veteraneninstituut moet meer als adviesorgaan naar voren treden	1
Er moet snel met veteranen contact opgenomen na een missie; dus niet jaren later een briefje	1
Veteranententue centraal regelen	1
Er moet meer belangstelling zijn voor veteranen van het koninklijk huis	1
Meer (media) aandacht voor Nieuw Guinea veteranen	5
Er is teveel aandacht voor zieke veteranen (PTSS)	1
Meer aandacht voor de psyche van de veteraan	2
De zorg moet veteranen actiever benaderen	1
Het zou niet zo moeten zijn dat je het DIG zelf moet aanvragen	2
Betere medische begeleiding	1
Overheid moet meer doen voor respect voor veteranen	2
Berichten in Checkpoint over Indiëveteranen zijn belangrijk, velen zijn al dood en de rest bereikt elkaar lastig	1
In de Checkpoint moet meer aandacht zijn voor Korea-veteranen	1
In de Checkpoint moet meer aandacht zijn voor jonge veteranen	1
Overheid moet meer luisteren naar de wensen en behoeften van veteranen	1
Niet alle veteranen op één hoop gooien	1
Er moeten goede omscholingsmogelijkheden zijn na de dienstitijd	1
